

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
ANKARA ATATÜRK EĞİTİM ve ARAŞTIRMA HASTANESİ
AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

**AİLEYE YENİ KATILAN KARDEŞİN BİR ÖNCEKİ
ÇOCUĞUN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ**

AİLE HEKİMLİĞİ UZMANLIK TEZİ
DR. BASRİ FURKAN DAĞCIOĞLU

ANKARA
EYLÜL 2012

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
ANKARA ATATÜRK EĞİTİM ve ARAŞTIRMA HASTANESİ
AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

AİLEYE YENİ KATILAN KARDEŞİN BİR ÖNCEKİ ÇOCUĞUN
DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

AİLE HEKİMLİĞİ UZMANLIK TEZİ
DR. BASRİ FURKAN DAĞCIOĞLU

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. UFUK BEYAZOVA

ANKARA
EYLÜL/ 2012

TEŞEKKÜR

Uzmanlık eğitimim boyunca Ankara Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Kliniği'nde birlikte çalışma onuruna ulaştığım, aile hekimliğinin felsefesini öğrenmeme ve sevmeme büyük katkı sağlayan, saygıdeğer hocalarım, Sayın Doç. Dr. Mehmet UĞURLU' ya ve Sayın Doç. Dr. Yusuf ÜSTÜ' ye; içtenliği ve iyi niyetliliği ile daima yanımda hissettiğim değerli ablam Sayın Uzm. Dr. Ayşe Nur UĞURLU' ya ve eğitimimizin organize edilmesi için büyük emek sarf eden kıymetli başasistanımız Sayın Uzm. Dr. Aylin BAYDAR ARTANTAŞ' a;

Pediatri rotasyonum sırasında Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Sosyal Pediatri polikliniğinde bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, hekimlik sanatı ve iletişim becerileri konusunda çok şey öğrendiğim, beni bu tezi hazırlamam konusunda cesaretlendiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ufuk BEYAZOVA' ya;

Tezimin hazırlanmasında en az benim kadar emek sarf eden, parlak fikirleri ve fedakâr yaklaşımları ile her zaman yanımda hissettiğim mesai arkadaşlarım Dr. Zahide ERDEM ve Dr. Fatma Ebru YURDAKUL' a;

Çalışmalarım sırasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Uzm. Dr. Pınar DÖNER ve değerli dostum Dr. Cemil Işık Sönmez' e;

İstatistik hesaplamaları konusunda benden desteklerini esirgemeyen hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Mesut AKYOL' a ve Sayın Araş. Gör. Pervin DEMİR' e;

Hastanemizin pek çok bölümünde, rotasyonlarım sırasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli hocalarıma;

Uzmanlık eğitimim esnasında, kendimi büyük ve sıcak bir ailenin içinde hissettiren sevgili mesai arkadaşlarıma;

Beni yetiştiren ve her zaman destek olan, dualarını daima yanımda hissettiğim sevgili aileme;

En derin ve samimi teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Basri Furkan DAĞCIOĞLU

Ankara, Eylül/2012

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
1.GİRİŞ ve AMAÇ	1
2.GENEL BİLGİLER	2
2.1 KISKANÇLIĞIN SEBEPLERİ	5
2.2 KISKANÇLIK GÖSTERGELERİ	7
2.3 EBEVEYNİN ROLÜ	7
3. GEREÇ VE YÖNTEM	10
3.1 ARAŞTIRMANIN TİPİ	10
3.2 ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER	10
3.3 DEĞİŞKENLER	10
3.3.1 Bağımsız değişkenler	10
3.3.2 Bağımlı değişken	11
3.4. DEĞİŞKENLERİN TANIMI VE ÖLÇÜTLERİ	11
3.4.1 Bağımsız Değişkenlerin Değerlendirilmesi	11
3.4.2 İstatistiksel Analizler	12
4. BULGULAR	15
5. TARTIŞMA	37
6. SONUÇLAR	41
7. ÖNERİLER	42
KAYNAKLAR	43
Ek 1: Anket formu	
Ek 2: Etik kurul onayı	
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

AMAÇ: Çalışmamızın amacı, aileye yeni katılan bebeğin, okul öncesi yaştaki bir önceki kardeş üzerindeki etkilerinin ve kardeş kıskançlığına etki eden faktörlerin belirlenmesine katkıda bulunabilmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Anabilim Dalı sağlam çocuk polikliniğine Şubat 2012-Temmuz 2012 tarihleri arasında başvuran, son çocuğu 1 yaşını ve bir önceki çocuğu 6 yaşını geçmemiş olan 312 anne ile yüz yüze görüşülerek, önceden belirlenmiş anket soruları yöneltildi. Ankette yer alan ve kıskançlık davranışını yansıtan sorularda verilebilecek her bir cevap için belirli bir kıskançlık puanı alan uzmanları ile görüşülerek belirlendi. Buna göre 0-6 puana sahip çocuklar; “normal ya da kabul edilebilir tutuma sahip”, 7 ve daha yüksek puana sahip çocuklar ise “olumsuz tutum gösteren” olarak sınıflandırıldı. Kategorik değişkenler ile çocuğun kıskançlık durumu arasındaki ilişkiler Ki-kare testi ile araştırıldı. Kıskançlık puanı ile odak çocuğun yaşı arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek amacı ile Spearman Rho korelasyon katsayısı hesaplandı. Puanlama sonuçları ile kıskançlık davranışına etki ettiği saptanan değişkenler lojistik regresyon modeliyle analiz edildi. İstatistiksel analizler için SPSS for Win. Ver. 15.0 (SPSS Inc., Chicago, ILL, USA), kıskançlık puan hesabı, tablo ve grafikler için ise MS-Excel 2007 programları kullanıldı. İstatistiksel kararlarda anlamlılık düzeyi $p \leq 0.05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR: Kardeşinin olacağını öğrenen çocukların %63.6’ sının sevindiği, %22.6’ sının tepki vermediği ve %6.0’ sının şaşırdığı görülmüştür. Son çocuğun doğumundan sonra, bir önceki çocuğun nerede vakit geçirmeye başladığı sorulan ebeveynlerin 187’ si (%60.5) evde birlikte vakit geçirdiklerini, 13’ ü (%4.0) akrabalar ile vakit geçirdiğini ve 109’u (%35.5) ise kreşte/okulda vakit geçirdiğini belirtmiştir. Çocuğunun kardeşi olduktan sonra daha az uyuduğunu belirten anne sayısı 56 (%18.1) iken, daha çok uyuduğunu belirten anne sayısı 4 (%1.3) tür. Ayrıca anne baba ile yatmak isteme oranı %29, geceleri sık uyanmaya başlama oranı %12,6 ve sıklıkla kabus görme oranı %6,8 olarak saptanmıştır. Kardeşi doğduktan sonra iştah durumunda değişme olmayan çocuk sayısı 195 (%62.9) iken; iştahında azalma olan 97 (31.3) ve artma olan çocuk sayısı ise

18 (%5.8)' dir. Çalışmada yer alan annelerin 144'ünün (%46.5) çocukları bebek gibi konuşmaya başlamış, %36.8 i annesini emmek istemiş,%32.9 u yemeğini kendisi yemekten vazgeçmiş, %43.5 i annesinin yanından ayrılmak istememiştir. Son çocuğun doğumundan sonra bir önceki çocuğunun tuvalet alışkanlıklarında değişim olmayan anne sayısı 209 (%67.6) iken; çocuğu gece ya da gündüz idrar kaçıran anne sayısı 50 (%16.2)' dir.

Kardeşinin olacağına üzülen/sinirlenen çocukların, sevinen çocuklara göre daha yüksek oranla “ciddi olumsuz değişiklik” gösterdiği belirlenmiştir (p=0.019).Çocuğun yaşı arttıkça “ciddi olumsuz değişiklik” puanında azalma olduğu görülmektedir (Rho=-0.302; p<0.001;). İki çocuk arasındaki yaş aralığının 2 yıldan fazla, 5 yıldan az olması “ciddi olumsuz değişiklik” görülmesini arttıran bir etken olarak saptanmıştır (OR:3.43, p<0,003).

SONUÇ: Aileye yeni katılan bebek, bir önceki kardeş üzerinde bazı olumsuz davranış kalıplarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Anne ve babanın, çocukları ile ilgili tutumları, bu durumu etkileyebilmektedir. Yeni bebek sahibi olan ya da olmayı planlayan ailelerin bir önceki çocuklarının bu duruma nasıl tepki verdiğinin sorgulanması ve bu konuda ailelerin kaygılarının giderilerek, çocuktaki kıskançlık davranışının nasıl kontrol altında tutulabileceği hakkında yol gösterilmesi, birinci basamak hekimliği açısından önem arz etmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: kardeş kıskançlığı, kardeş rekabeti, yeni bebek ve kıskançlık

ABSTRACT

OBJECTIVE: The aim of this study is to investigate the effects of the newborn sibling and the other factors' contribution on previous sibling's behaviors.

METHOD: A face to face interview (with questionnaires form) is done with mothers of 312 children (median age=4, IQR=2 years), who has been followed up in well-child policlinic of Gazi University Faculty of Medicine, Department of Pediatrics, about the behaviors of the previous siblings at pre-school age. A mother survey of 18 questions is used to learn about the demographic data and previous sibling's reactions after the arrival of the new baby. SPSS v.15.0 software is used for statistical calculations. Chi-square test is preferred to compare data. The value of $P < 0.05$ is considered as significant.

RESULTS: The mothers, who were interviewed, were young aged, belonged to middle-income group, most of them were graduates of the University, and lived in nuclear families. %35,2(n=109) of them were working in a job. The older children had been mostly informed about the coming of a new baby during pregnancy (%89,4; n=279). First informers were mostly the mothers (%60,6; n=177) and 63,6%(n=192) of mothers reported that their children were happy at their first reaction. Sleep disorders were reported in %47,4(n=149) of the children. Loss of appetite was reported in %31,3 (n=97) of the children. The behaviors of requesting help while eating (%32,9;n=102), requesting to suck the mothers' breasts (%36,8;n=114), regressive speech (%46,5;n=144), clinging to mother (%43,5;n=135), urinary incontinence and bed wetting (%16,2;n=50) and violence to new baby(%41,4;n=128) were reported. The time that mothers spent with their older children after the newborn was usually decreased (%64;n=200). The children's jealous behaviors, who were happy at first reaction to new baby, were significantly more moderate ($p=0,01$). Sibling jealousy was found more severe between ages 2 and 5, compared to age 5 and older (OR: 3.43, $p<0,003$).

CONCLUSION: With the arrival of a new baby, pre-school aged older siblings' behaviors like sleeping, nutrition and speech may be affected negatively, and these changes may be contributed by mothers education, level of income, family type, employment status of the mothers and some other factors. Such factors may be some of the underlying causes of the sibling rivalry.

KEYWORDS: sibling rivalry, newborn baby and jealousy, sibling conflict

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Son çocuktan bir önceki çocuğa ait yaş dağılımı	17
Şekil 2. Son bebeğin doğacağını bir önceki çocuğa gebelik sırasında haber veren ailelerin dağılımı	18
Şekil 3. Sondan bir önceki çocuğun anne ve baba ile geçirdiği zamana ilişkin dağılım	19
Şekil 4. Son çocuğun doğumdan sonra, bir önceki çocuğun uyku düzenindeki değişiklikler	20
Şekil 5. Son çocuğun doğumdan sonra, bir önceki çocuğun yeme alışkanlıklarındaki değişim	20
Şekil 6. Son çocuğun doğumundan sonra, bir önceki çocuğun regresif davranışları	21
Şekil 7. Son çocuğun doğumundan sonra, bir önceki çocuğun tuvalet alışkanlıklarındaki değişiklikler	22
Şekil 8. Son çocuğun doğumundan sonra, bir önceki çocuğun şiddet uygulama davranışı	22
Şekil 9. Odak çocuğun küçük kardeşinin bakımına yardım etmesi	23
Şekil 10. Kardeşinin olacağını haber veren kişiye göre odak çocuğun kıskançlık durumu	28

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Anket sorularının puanlaması	13
Tablo 2. Araştırmaya katılan annelere ilişkin tanımlayıcı bilgiler	15
Tablo 3. Araştırmaya katılan ebeveynlere ait gelir düzeyi	16
Tablo 4. Araştırmada yer alan çocukların cinsiyetleri	16
Tablo 5. Araştırmada yer alan çocukların kardeşi olacağını öğrendiğinde verdikleri tepki dağılımı	18
Tablo 6. Anne ve babanın eğitim düzeylerine göre çocuğun kıskançlık durumu	24
Tablo 7. Ailenin sosyo-demografik özelliklerine göre çocuğun kıskançlık durumu	25
Tablo 8. Son çocuk ve sondan bir önceki çocuğun cinsiyetine göre kıskançlık durumu	26
Tablo 9. Kardeş sayısına göre çocuğun kıskançlık durumu	26
Tablo 10. Sondan bir önceki çocuğa kardeşinin olacağını söylenme zamanına göre çocuğun kıskançlık durumu	27
Tablo 11. Kardeşinin olacağını öğrenen sondan bir önceki çocuğun ilk tepkisine göre çocuğun kıskançlık durumu	29
Tablo 12. Sondan bir önceki çocuğun vakit geçirdiği yere göre çocuğun kıskançlık durumu	29
Tablo 13. Sondan bir önceki çocuğun annesi ve babası ile geçirdiği zamana göre çocuğun kıskançlık durumu	30
Tablo 14. Sondan bir önceki çocukların yaşlarına göre çocuğun kıskançlık durumu	31
Tablo 15. Annenin eğitim düzeyine göre sondan bir önceki çocuk ile geçirdiği zamanın değişimi	32
Tablo 16. Annenin yaşına göre sondan bir önceki çocuğun vakit geçirdiği yerin dağılımı	33
Tablo 17. Aile tipine göre sondan bir önceki çocuğun kardeşine yardım durumu dağılımı	33
Tablo 18. Annenin çalışma durumuna göre çocuğun kardeşine yardım dağılımı	34
Tablo 19. Odak çocuğun ciddi olumsuz değişikliği üzerinde etkili olabilecek değişkenlere ilişkin lojistik regresyon analizi sonuçları	35

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Kıskançlık ve kardeşler arası rekabet, toplumda sık rastlanan[1] ve çoğunlukla normal kabul edilen bir durumdur. Bazı uzmanlara göre, bu duygu, insanın ilk tanıştığı ve dolayısıyla ruh dünyasında en derin yerlerde yerleşmiş olan duygulardandır [2]. Yeryüzünde bir kardeşi olup da, onunla ilişkilerinde sorun yaşamamış kişi yok gibidir [3].

Hapworth'a göre, kardeş rekabeti, kardeşler arasındaki ilişkiyi ateşleyen yakıttır. İnsanlar büyüyüp, kendi yollarına gittiklerinde bile bu duygu yok olmaz [3]. Fakat, bu süreç ailelerin aktif olarak dahil olduğu, bazen üçüncü şahısları da ilgilendiren bir olgu olarak karşımıza çıkar. Aileler doktor ziyaretlerinde, çocuklarının arasındaki kıskançlık konusundan genellikle bahsetmezler. Fakat doktor tarafından bu konu açıldığında, karşılaştıkları bazı güçlüklerden bahsetme ve doktordan bu mesele ile ilgili yapıcı tavsiyeler alma hususunda istekli davrandıkları görülmektedir. Çoğu kez kendiliğinden dile getirilmeyen bu problem bazen aileleri çaresiz bırakmakta, daha da önemlisi bazen çocukların psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek yaşam boyu sürecek kalıcı izler bırakabilmektedir.

Aile hekimliğinin bütüncül ve kapsamlı yaklaşım prensipleri doğrultusunda, ailelerin dile getirmediği bu tür problemlerin de sorgulanması oldukça önem arz etmektedir. Bu sebeple, kardeş kıskançlığının yaygınlığının bilinmesi, bu durumu tetikleyen faktörlerin tespiti ve ailelerin bu sorunla nasıl mücadele edebileceklerinin bildirilmesi, birinci basamak sağlık hizmetlerinin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmadaki amacımız, kardeş kıskançlığı konusunda ailelere ve hekim meslektaşlarımıza yol gösterebilmek ve ülkemizde bu konunun önemsenecek, toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktır.

2.GENEL BİLGİLER

Kardeşler arasındaki rekabet ve kıskançlığın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Meşhur Habil ve Kabil hikâyesi, kardeşler arasındaki ilişkide, rekabet duygusunun en köklü ve belirleyici faktörlerden biri olduğunu düşündürmektedir [4]. Ayrıca pek çok masal ve efsane de kardeş rekabetinin olumsuz sonuçlarına vurgu yapmaktadır [5]. Ancak bununla beraber, kıskançlık doğal bir duygudur. İnsanlar, kendilerine sunulan ilgi, şefkat, sevgi ya da zaman gibi kavramları kendi istekleri dışında bir başkası ile paylaşmak durumunda kaldıklarında, kıskançlık duygusu ortaya çıkar [6]. Bu noktada söz konusu duygunun kontrolü önem kazanmaktadır.

Freud'a göre kıskançlık şunlardan oluşur [7]:

- 1) Keder, sevdiğimiz bir kişiyi kaybetme düşüncesinin verdiği acı
- 2) İsteddiğimiz her şeyi elde edemeyeceğimizi fark etmemizin verdiği acı
- 3)Başarılı rakibe duyduğumuz düşmanlık
- 4)Kaybımız için az ya da çok kendimizi eleştirmemiz [7]

Kardeş kıskançlığı, kendine acıma, üzüntü, küçük düşme korkusu, can sıkıntısı, öfke, nefret ve intikam alma düşüncelerinin yanı sıra, sevgi, koruma ve yakınlık hissetme isteği gibi karışık duyguların bir bileşiminden oluşmaktadır. Bu duygulardan en etkili olanları, öfke, kendine acıma ve üzüntü duygularıdır [8].

Pek çok kez, halk arasında rekabet, çatışma ve kıskançlık terimleri birbirlerinin yerine kullanılsa da, aslında bunlar birbirlerinden farklı kavramlardır [9]. Teorik bir yaklaşımla, kıskançlık kavramını oluşturan üçgenin köşelerinde kıskanç birey, sevilen şey ve rekabet kavramlarının bulunduğu söylenebilir [10]. Rekabet kavramında, çocuğun sevdiği kişinin ilgi ve sevgisi için başkasıyla (ör: yeni kardeş) yarışması söz konusudur. Çatışma ise tamamen kişiler arası dinamiklere bağlı bir durum olup, kıskançlıktan etkilenebilse de, bundan ayrı bir kavramdır [10].

Hadfield, kıskançlığı hayatta kalma içgüdüüne bağlar. Bu düşünceye göre, çocuğun birincil ihtiyacı annesinin sevgisine sahip olarak güven duymasıdır ve eğer çocuk bu sevginin bir başkasına daha gösterildiğini görürse paniğe kapılarak kıskançlık ve öfke geliştirir [11].

Bebeklerin 6 aylık olduktan sonra kardeşleri ile etkileşime girdiği savunulmaktadır [12]. Bir önceki çocuk için ise bu etkileşim yeni bebek doğar doğmaz

başlamaktadır [12]. Aileye yeni katılan kardeş, genellikle önceki çocukta kıskançlık davranışlarına sebep olmaktadır [13]. Hatta bu durum bazen dede ve nine gibi ailenin ileri yaşlı bireylerinde bile gözlenebilmektedir [6].

Kardeş ilişkilerinin çocuğun sosyal gelişimi açısından olumlu etkileri, uzmanlarca bilinen bir durumdur. Bazı araştırmacılar küçük kardeşin ağabey ya da ablasına bağlılık geliştirdiğini de savunurlar [12]. Çocuğun kardeşi ile geliştirdiği sevgi, saygı, güven ve paylaşım gibi davranışlar, diğer insanlarla yaşayacağı ilişkilerde belirleyici olabilmektedir [6]. Küçük çocuklar için ağabey ya da abla ile iletişim, çocuğun dil, motor, bilişsel, öz bakım gibi gelişim alanlarının desteklenmesinde önemli bir role sahiptir [6]. Bunun yanı sıra, kardeşler, empati geliştirme, paylaşma, yardımlaşma ve dayanışma gibi kavramları birbirlerinden öğrenirler [14]. Ama maalesef, kardeşler birbirini korumayı, rahat ettirmeyi bildikleri kadar, birbirlerini kızdırmayı, kışkırtmayı da iyi bilirler. Dayanışmanın yanında bir çekememezlik ve kıskançlık ta görülür [12]. Dolayısıyla kardeş ilişkisinin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Hem rekabet hem de işbirliğini görmek mümkündür [12]. Ayrıca çocuklar, kardeşlik kavramını çoğunlukla çatışma ekseninde tanımlarken, kardeşlerin arkadaşlardan daha önemli olduğuna inandıkları gözlemlenmektedir [14].

Doğum sırasının kişilik üzerindeki etkileri pek çok kez araştırılmış olmakla beraber, net bir sonuca varmak halen çok zor görünmektedir [15]. İlk doğan çocuklar, sonrakilere göre daha fazla sorumluluk almak durumunda kaldıklarından, daha belirgin liderlik özellikleri gözlenmekte ve toplumsal ilişkilerde nispeten daha başarılı olabilmektedirler [14]. Bu konuda araştırmalarda bulunan uzmanlar, ebeveynlerin ilk çocuklarına daha katı ve otoriter bir tutumla yaklaştıklarını, sonradan doğan çocuklara ise göreceli olarak daha müsamahalı ve rahat bir tutum sergilediklerini söylemektedirler [14]. Ayrıca, ilk çocukların eğitimine, sonrakilere kıyasla daha fazla yatırım yapıldığı yönünde de araştırmalar mevcuttur [16]. Bunun sonucunda ilk doğan çocukların, daha uyumlu, başarı odaklı, daha mülayim, ancak aynı zamanda başkalarına daha bağımlı, endişe dolu ve kendini suçlu hissetme eğiliminde oldukları görüşü kabul görmektedir [14, 17]. Bu durumun sebepleri arasında, çocuğun önceleri anne babasının ilgi ve sevgisinin tamamına sahipken, yeni kardeşle birlikte bunun git gide azaldığını fark ederek, ebeveynlerinin ilgisini tekrar kazanmak için çaba göstermeye başlamaları da önemli yere sahiptir [17].

Başka bir çalışmada ise, okul öncesi çağıdaki iki çocuk arasında daha büyük olanı, lider olma ve dolayısıyla hem daha saldırgan hem de daha yardımsever davranışlar sergileme eğiliminde olduğu belirtilmektedir. (Abramovitch, Pepler&Corter, 1982)[4]. Abramovitch' in araştırmasında, bu tip zıt duygululuğun, çocuklar arasındaki yaş farkından ve büyük çocuğun kız ya da erkek olmasından bağımsız olarak ortaya çıktığı görülmüştür [4].

Çocuklarla bire bir yapılan görüşmeler ve genç erişkinlerin kardeşleriyle ilgili hatıralarının dinlenmesi yoluyla yapılan kapsamlı bir çalışmada kardeş ilişkilerinin temelde 5 tip örüntüye sahip olduğu belirlenmiştir [4]:

1) Bakıcı ilişkisinde kardeşlerden biri diğerine yarı ebeveyn gibi davranır. Bu örüntü abla-erkek kardeş ilişkilerinde diğer kardeşlerden daha çok görülür.

2) Ahbap ilişkisinde her iki kardeş te birbirine benzemeye çalışır ve birlikte olmaktan zevk alır.

3) Kritik ya da çatışmalı ilişkide kardeşlerden biri, diğerine baskın çıkmaya çalışır, sataşma ve tartışmalar yaşanır.

4) Rakip ilişkisinde kritik ilişkinin birçok ögesi görülmekle birlikte, her türlü arkadaşça ya da destekleyici davranış daha az görülür.

5) Lakayt ya da ilgisiz ilişkide, kardeşler birbirine karşı nispeten umarsızdır. (Murphy, 1993;Stewart, Beilfuss& Verbrugge,1995)[4]

Aralarında fazla yaş farkı olmayan (4 ya da daha az) ve anne baba arasında geçimsizlik olan kardeşlerde rakip ya da kritik ilişkinin daha yaygın olduğu düşünülmektedir(Buhrmester&Furman, 1990; McGuire, McHale&Updegraff, 1996)[4] Ahbap ilişki ise, en çok kız kardeşler arasında görülürken, en çok erkek kardeşler arasında çekişme yaşandığı söylenebilir (Stewart et al. 1995)[4]

Görüldüğü gibi erken kardeş ilişkilerinin tek niteliği çekişme değildir. Okul öncesi çağıdaki çocukların kardeşleri ile etkileşimlerinin gözlemlenmesi sonucunda başka niteliklerin de söz konusu olabileceği görülmüştür. Dunn&Kendrick, 1982 yılında İngiltere'deki 40 ailenin katılımı ile yürüttüğü ayrıntılı bir prospektif çalışmada, büyük çocuğun bebek kardeşi büyük kardeşini taklit etmeye başlamış ve daha sonra da genellikle taklit eden tarafın küçük çocuk olduğu görülmüştür [4].

Tek çocukların sorunlu oldukları inancı doğru değildir. Zira kreş ve okul öncesi eğitimin yaygınlaşması sayesinde, yaşlıları ile olabilen ve paylaşmayı öğrenen çocuklar

sağlıklı gelişmektedir [18]. Bu gelişimi bozan, tek çocuk olmaktan çok, anne babanın yanlış tutumlarıdır [18]. Tarihte, tek çocuk olanların büyük işler başaran, IQ seviyelerinin ortalamamın üstünde insanlar oldukları görülmüştür [17]. Ama ilginç olarak tek çocuklar, ailenin büyük çocukları ile karşılaştırıldıklarında, IQ puanları ortalaması 2-3 puan daha düşük bulunmuştur [17]. Bu durum, bu ilk doğanların veya tek çocuk olanların aileden daha fazla ilgi gördükleri bu yüzden IQ puanlarının yüksek olduğu anlamına gelebilir. Ama eğer bu doğruysa, mantıken tek çocuğun, ilk çocuktan daha zeki olması gerekirdi. O halde sanki ilk çocukların kardeşlerine bir şeyler öğretme fırsatı buldukça daha fazla uyaranla karşılaştıkları ve bu yüzden IQ seviyelerinin tek çocuklara göre yüksek olma ihtimalinin arttığı hipotezi doğru olabilir [17].

2.1 Kıskançlığın sebepleri

Büyük çocukta, yeni kardeşin gelmesiyle kendisinin eskisi kadar sevilmeceği korkusu, anne daha hamile iken başlayabilir [19]. Ayrıca kıskançlığın genetik temelinden de söz edilmiştir [8]. Bu duygu ilk olarak 2 yaş civarında başlar [8]. Çocuklar 3 yaşına kadar, temelde anne ve babalarını paylaşmak istemedikleri için kıskançlık davranışları gösterirler. İlerleyen yıllarda ise kıskançlığın sebepleri değişmeye başlar ve yaş ilerledikçe daha az görülmeye başlar [13]. Aralarındaki yaş farkı az olan çocuklarda kıskançlık ve rekabet duyguları daha belirgin olmaktadır [13]. Fakat yaşları yakın olan kardeşlerin aynı zamanda birbirlerine duygusal açıdan daha yakın olduklarını gösteren çalışmalar da mevcuttur [14].

Multi-faktöriyel bir durum olan kardeş kıskançlığında, genellikle çocukla en çok zaman geçiren ebeveyn olan annenin rolü yadsınamaz. Uzmanlar, yeni bebeğin doğumuyla birlikte annenin önceki çocuğa daha az zaman ayırdığını, daha az oyun oynadığını ve eskisi kadar anlayışlı davranmadığını gözlemişlerdir [14]. Buna bağlı olarak ta çocuk kardeşine karşı öfkeyle dolar [14]. İngiltere ve Amerika'da yürütülen birkaç çalışmaya göre, anne babaların bir çocuğa şefkat ve gururla yaklaşırken, diğerini hor görebileceği, birine müşfik davranırken diğerine karşı katı olabileceği gözlenmiştir (Deater-Deckart, Dunn&Lussier, 2002; Dunn&McGuire 1994)[4]. Dunn, annelerinden daha az sevecenlik ve sıcaklık görenlerin, kardeşlerinden daha depresif, daha endişeli ya da daha kaygılı olduğunu bulmuştur [4]. Ayrıca ebeveynler kardeşlere ne kadar farklı

davranırsa, kardeşler arasında o denli çok çekişme ve düşmanlık görülür (Brody, Stoneman, McCoy&Forehand, 1992)[4].

Ebeveynlerin, çocuklarının mizaç farklılıklarına, toplumsal cinsiyet farklılıklarına ve sergiledikleri farklı beceri ve yeteneklere göre, her çocuk için kendine özgü bir yaklaşım ortaya koydukları saptanmıştır [4]. Bu tip muamele farklılıklarının, çocukta ortaya çıkan içsel benlik modelinin önemli bir bileşeni olduğu ve aynı aile içinde büyüyen çocuklar arasında görülen davranış farklılıklarında çok etkili olabileceği belirtilmektedir (Feinberg&Hetherington, 2001)[4]. Örneğin, ailede cinsiyet ayırımı, kız çocuklarında duyguların bastırılmasına ve değersizlik duygularına neden olurken, erkek çocuklarında hükmetme duygularının gelişmesine neden olur [20]. Bu durum kardeşler arası çatışmayı artıracaktır [20]. Kardeşlerin kendilerine has kişisel özelliklerinin birbirleriyle kıyaslanması da kıskançlığı artırıcı bir etkiye sebep olabilir [8].

Annenin çalışma durumu, sosyokültürel seviyesi gibi faktörler de, çocuk ile kardeşi arasındaki ilişkiyi etkileyecektir. Çalışan annelerle yapılan bir çalışma ilginç bazı sonuçlar ortaya koymuştur. Buna göre çalışan ve çalışmayan annelerin çocuklarıyla geçirdikleri zaman arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır [12]. Bununla beraber, annenin iş yerindeki statüsü, iş tatmini, stresi gibi ek faktörler, çocuğuyla olan iletişimi olumsuz etkileyecektir [12]. Ayrıca çok uzun süre ve çok uzakta çalışma, annenin çocuğuna ayırdığı zamanı azaltacaktır. Bu durum da çocukla mutlaka kurulması gereken sağlıklı ve yeterli iletişimi ortadan kaldıracaktır [12]. Araştırmalara göre, ailede küçük kardeşin bakımını üstlenecek bir ağabey ya da abla olmasının ebeveynin iş bağlantılı stresle başa çıkabilme yeteneğini artırdığı görülmüştür [4].

Annenin çalışması ele alınırken, büyük çocuğun nerede vakit geçirdiği de önem kazanmaktadır [12]. Anne gün içerisinde çalışırken, çocuğa bakma görevi için genellikle kreşler ya da akrabaların yardımı ilgi görmektedir. Yeni kardeşin doğumuyla büyük çocuğun kreşe verilmesi, çocukta dışlanmışlık hissi oluşturabilir [14]. Öte yandan, nispeten daha güvenli olmakla birlikte, farklı tutum ve mesajları çocuğa aktarabildikleri göz önüne alındığında, akrabaların da çocuğun bakılması konusunda tartışmalı bir konumu vardır [18]. Eğer aile büyükleri ya da akrabalar, çocuğun gelişimine olumsuz etkilerde bulunuyorlarsa, bu durumda çocuğun anaokulu ya da kreşe verilmesi daha uygun olabilir [18].

2.2 Kıskançlık göstergeleri

Kıskançlık çocuk tarafından çeşitli şekillerde dışa vurulabilir. Kardeşin doğması ile birlikte önceki çocuğa ayrılan zamanın azalması; çocukta, bebeğe karşı gibi görülen, ama aslında anne babaya karşı olan kızgınlık, kırgınlık gibi duyguların gelişmesine neden olabilir [8]. Sık rastlanan dışa vurum şekilleri arasında bebek kardeşe vurmak, ısırarak, tuvaletini uzun süre tutmak, bebek gibi konuşmak, kardeşinin biberonundan içmek, eşyalarına zarar vermek, altını ıslatmak, tırnak yemek, parmak emmek gibi gerileyici (regresif) davranışlar sayılabilir [13, 14]. Ayrıca, Kâbus gördüklerini, çişlerinin geldiğini bahane ederek ilgiyi kendi üzerlerine çekmeye çalışabilirler [8]. Kendine ya da eşyalara yönelik saldırgan davranışlarda bulunabilirler [8, 21].

Bazı araştırmalara göre, yeni bebeğin doğumunu takip eden ilk 4 ay, önceki çocukta regresif ve yeni bebeği taklit edici davranışlar izlenirken, 4 aydan sonra anksiyete daha belirgin hale gelmektedir [22]. Şiddet davranışı da bir çeşit yansıtma mekanizması olarak değerlendirilebilir [13]. Anne babasından ilgi bekleyen çocuk, bu beklentisini kardeşine, eşyalara ya da kendisine zarar vererek gösterebilir [13]. Bazı çocuklar kıskançlık duygularını açıkça ortaya koyarak kardeşine vurma, onun oyuncaklarını kırma, “ondan nefret ediyorum!” deme gibi davranışlar gösterirken, bazıları da bu duygularını bastırır ve aşırı sevgi gösterir [8]. Bu davranışın altında çoğu zaman anne babanın sevgisini kaybetme, tepki görme korkusu yatar [8].

2.3 Ebeveynin rolü

Çocuklardaki kıskançlığın kontrol altında tutulması konusunda anne ve babaların tutumları önem arz etmektedir [14]. Bazı uzmanlar, kardeş kıskançlığında ebeveynin etkisinin %70 ler civarında olduğunu savunmaktadır [23]. Uygun tutum ve davranışlarla bu olumsuz duygular yok denecek kadar düşük seviyelere indirgenebilir [13].

Öncelikle, yeni kardeşin doğumundan önce, bir önceki çocuğun bu duruma alıştırılması önemlidir. Ona yeni bir kardeşinin olacağı müjdesi verilerek, birlikte geçirecekleri güzel zamanlardan bahsedilmelidir [13]. Çocuğa, kardeşinin bakıma muhtaç olduğu vurgulanarak, kendi bebekliği örnek gösterilerek ve iki çocuğa da zaman ayırarak, kıskançlık duygusunu denetleyebilmesi öğretilmelidir [18]. Halk arasında yaygın uygulamalardan biri de, yeni kardeşinin ona hediye getirdiğinin söylenmesi ve

bu şekilde yeni kardeşe karşı sempati duymasının beklenmesidir. Ne var ki, bazı uzmanlarca bu tutum tavsiye edilmemekte, söz konusu durumun mümkün olmadığını anlayan büyük kardeşin, anne babasına karşı duyduğu güveni sarstığı hatırlatılmaktadır [13]. Bunun yerine, büyük çocuğa, kardeşinin doğmasına rağmen ona olan sevginin azalmadığını söylemek ve bunu eylemle kanıtlamak, böylelikle çocuğun kaygısını azaltarak özgüvenini yeniden kazanmasına yardımcı olmak gerekir [8, 14].

Bebeğin bakımı esnasında büyük kardeşten yardım alınması ve bebeğin bakım sürecine dahil edilmesi, olumlu bir yaklaşımdır [13]. Çocuğun yapabilecekleri göz önünde bulundurularak, bebeğin bezini, pudrasını getirmek gibi onu bıktırmayacak küçük yardımlar istemek, çocuğun yeni kardeşi kabullenmesini kolaylaştırabilir [13]. Bunun aksine, zarar verebileceği endişesi ile çocuğun yeni bebekten sürekli uzak tutulması, kıskançlığı artırabilir [13].

Tavsiye edilmeyen bir diğer davranış ise, büyük kardeşin yanında bebeğe aşırı ilgi gösterirken, bir öncekini ilgiden yoksun bırakmaktır. Bu durumu önlemek için, ebeveynlerden biri bebekle ilgilenirken, bir diğeri de büyük kardeşi ile ilgilenmelidir [13]. Fakat bebekle ilgilendikten hemen sonra büyük çocukla ilgilenmeye çalışmanın, çocukta yapmacıklık ve samimiyetsizlik hissi uyandırabileceği unutulmamalıdır.

Çocuklar arasında çıkabilecek olası bir anlaşmazlık durumunda, büyük kardeşe “ama sen ablasın/ağabeysin” şeklindeki bir yaklaşım, hem çocuğa istemediği bir sorumluluğu yüklemek, hem de anne babasına olan güveni zedelemek gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir [13]. Çocuklara “kavga etmeyin” demek yerine “ne güzel anlaşıyorsunuz” gibi olumlu ve teşvik edici mesajlar verilmelidir. Ayrıca iki kardeş arasında her zaman eşit davranmak yerine, her birine ihtiyacı ölçüsünde ilgi göstererek adil olmayı tercih etmek gerekir [23].

Olası şiddet davranışları göz önünde bulundurularak, büyük çocuk 5 yaşına gelene kadar yeni doğan kardeşi ile birlikte yalnız bırakılmamalıdır [8]. Ne şekilde olursa olsun, bebeğe zarar vermesine izin verilmeyeceği kesin bir dille anlatılmalıdır [8].

Çocuğun bu sıkıntılı süreçte, olumlu şekilde desteklenip, motive edilmesi de önemlidir. Çünkü çocuğun kendini değerli algılaması, başarılarını hissetmesi, yeteneklerini fark etmesi ve çevresinden kabul görmesi, olumlu bir kişilik geliştirebilmesi için çok önemlidir [6]. Pek çok ebeveyn, çocuğunun olumlu

davranışlarını sıradan ve normal olarak değerlendirirken, olumsuz bir davranış karşısında bu umursamaz tavır yerine, bütün dikkatlerini çocuğa yönelterek azarlama ya da cezalandırma tutumları sergilerler. Bu durum eğitim psikolojisindeki erimiş çikolata kanununa terstir. Buna göre; çocuğa erimiş ve erimemiş çikolata arasında seçim yapma şansı verilirse, çocuk doğal olarak erimemiş olanı seçer. Oysa ortamda sadece erimiş çikolata varsa, çocuk hiç yoktan iyidir düşüncesi ile erimiş olanı alır. Buradan hareketle, anne babasından yeterli ilgi ve desteği göremeyen çocuğun, hiç yoktan iyidir diye, azarlanma şeklinde de olsa ilgi çekmeyi tercih edeceği söylenebilir [20].

Bazen küçük çocuklarda, kardeş kıskançlığının yaşamı olumsuz etkileyecek ve kalıcı davranış bozukluklarına yol açabilecek bir durum olabileceği unutulmamalı [24], böyle bir durumda profesyonel destek alma konusunda gecikilmemelidir [19].

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Tipi: Araştırma kesitsel tipte tasarlanmıştır.

3.2 Araştırmanın yapıldığı yer: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Anabilim Dalı Sağlam Çocuk polikliniğine Şubat 2012-Temmuz 2012 tarihleri arasında başvuran, son çocuğu 1 yaşını ve bir önceki çocuğu 6 yaşını geçmemiş olan 312 anne ile görüşülmüştür. Son kardeşin 0-12 aylık olması annelerin önceki çocuğun davranışlarını anımsamada bellek etmenini en aza indirebilmek amacıyla yapılmıştır. Önceki çocuğun 6 yaşından büyük olmaması da davranışları incelenen çocuğun yaşamında henüz okul etmeninin devreye girmemiş olmasını sağlamak amacıyla planlanmıştır. Anneler ile yüz yüze görüşülerek, yapılandırılmış bir anket uygulanmıştır.

3.3 DEĞİŞKENLER

3.3.1 Bağımsız değişkenler:

Sosyodemografik ve ekonomik özellikler

- Annenin ve babanın yaşları
- Annenin ve babanın eğitim durumları
- Annenin çalışma durumu
- Ailenin aylık toplam geliri
- Aile tipi
- Çocukların yaşları
- Çocukların cinsiyetleri

Kardeş kıskançlığına etki edebilecek faktörler

- Yeni bebeğin doğacağıın bir önceki çocuğa söylenme zamanı
- Yeni bebeğin doğacağıın bir önceki çocuğa haber veren kişi
- Yeni bebeğin doğumuyla beraber, bir önceki çocuğun nerede vakit geçirmeye başladığı
- Yeni bebeğin doğumundan sonra, bir önceki çocuğun annesiyle geçirdiği zamanın değişimi

- Yeni bebeğin doğumundan sonra, bir önceki çocuğun babasıyla geçirdiği zamanın değişimi

3.3.2. Bağımlı değişken:

- Kardeş kıskançlığı

3.4. DEĞİŞKENLERİN TANIMI VE ÖLÇÜTLERİ

3.4.1. Bağımsız Değişkenlerin Değerlendirilmesi

3.4.1.1. Sosyodemografik ve ekonomik özelliklere ait tanım ve ölçütler

Anne ve babanın yaşları: anne ve babanın kaç yaşında oldukları soruldu.

Annenin ve babanın eğitim durumları: Öğrenim durumları en son bitirilen okul göz önünde bulundurularak belirlendi. Eğitim durumu; eğitimi yok-ilkokul-ortaokul-lise-üniversite-yüksek lisans/doktora şeklinde 5 grup olarak sınıflandırıldı.

Annenin çalışma durumu: annenin çalışıp çalışmadığı soruldu. Buna göre çalışıyor-çalışmıyor-izimli şeklinde 3 grup olarak değerlendirildi.

Ailenin aylık toplam geliri: aylık kazanılan toplam meblağ soruldu. Cevaplar 1500 TL den az/1501-2500 TL arası/2501-3500 TL arası/3501-4500 TL arası/4501 TL ve üstü olmak üzere 5 grup olarak değerlendirildi.

Aile tipi: evde anne ve baba dışında yaşayan bireyler soruldu. Cevaplar değerlendirilirken, çekirdek aile ve geniş aile olmak üzere 2 gruba indirildi.

Çocukların yaşları: her bir çocuğun yaşı soruldu. Odak vaka olan çocuğun yaşı veri analizi sırasında 2 yaş altı/2-5 yaş arası/5 yaş ve üstü olarak 3 grupta toplandı.

Çocukların cinsiyetleri: Her bir çocuğun cinsiyeti soruldu.

3.4.1.2. Kardeş kıskançlığına etki edebilecek faktörlere ait tanım ve ölçütler:

Yeni bebeğin doğacağına bir önceki çocuğa söylenme zamanı: Aileye yeni bebek geleceğinin sondan bir önceki çocuğa söylenip söylenmediği, söylendi ise ne zaman haber verildiği soruldu. Yanıtlar gebelikten önce, gebeliğin hangi ayında, doğumdan sonra olarak değerlendirildi.

Yeni bebeğin doğacağını bir önceki çocuğa haber veren kişi: İlk bilgilendirmeyi kimin yaptığı soruldu.

Yeni bebeğin doğumuyla beraber, bir önceki çocuğun nerede vakit geçirmeye başladığı: Çocuğun gün içerisinde genellikle nerede vakit geçirdiği soruldu. Cevap seçenekleri evde ebeveynle birlikte/ akrabalar ile birlikte/kreşte-anaokulunda olarak kategorize edildi.

Yeni bebeğin doğumundan sonra, bir önceki çocuğun annesiyle geçirdiği zamanın değişimi: Çocuğun annesiyle geçirdiği zaman arttı/değişmedi/azaldı şeklinde sınıflandırıldı.

Yeni bebeğin doğumundan sonra, bir önceki çocuğun babasıyla geçirdiği zamanın değişimi: Çocuğun babasıyla geçirdiği zaman arttı/değişmedi/azaldı şeklinde sınıflandırıldı.

3.4.2. İstatistiksel Analizler

Anket sorularının yöneltildiği ebeveynlerin, son doğan çocuğun ve sondan bir önceki çocuğun yaş değerlerinin ve kıskançlık puanının normal dağılıma uygunluğu grafiksel olarak ve Shapiro-Wilks testi ile değerlendirildi. Kontrol edilen tüm değişkenlerin normal dağılıma uymadıkları görüldü. Normal dağılıma uymayan değişkenler için ortanca (Çeyreklikler Arası Genişlik – ÇAG, Interquartile Range - IQR) gösterimi kullanıldı. Anne ve babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu, ailenin aylık toplam geliri, aile tipi, haber verme zamanı, haber veren, çocuğun ilk tepkisi gibi kategorik değişkenler için sayı (n) ve yüzde (%) değerleri verildi. 10 – 14, 16. Sorulara verilen yanıtların dağılımı grafiksel olarak gösterildi.

3.4.2.1. Kıskançlık Puanı hesaplanması:

Ankette yer alan 10-14, 16. sorularda verilebilecek her bir cevap için belirli bir kıskançlık puanı alan uzmanları ile görüşülerek belirlendi. Buna göre her bir soru şıkkı için belirlenen puanlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1’e göre anketteki tüm sorulara cevap veren herhangi bir çocuk en az 0, en çok 16 puan alabilmektedir. Alan uzmanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda 6 olumsuz puanın sınır olması gerektiği belirlenmiş ve 0-6 puana sahip çocuklar; “normal

ya da kabul edilebilir tutuma sahip”, 7 ve daha yüksek puana sahip çocuklar ise “olumsuz tutum gösteren” olarak sınıflandırılmışlardır.

Tablo 1. Anket sorularının puanlaması

Kıskançlık			Kıskançlık		
Soru no	Madde	Puanı	Soru no	Madde	Puanı
10*	a	0	13	a, e	0
	b-f	1		b-d	1
11	a	1	14*	a-c	1
	b, c	0		d	0
12*	a-d	1	16	a	0
	e	0		b	2
				c	1

*: Bu sorularda birden fazla cevap verilebilir.

Kategorik değişkenler (anne- baba eğitimi, annenin çalışma durumu, ailenin geliri, aile tipi, kardeş sayısı, gebelik sırasında haber verme ayı, ilk tepki, haber veren kişi, anne- baba ile geçirdiği zaman, odak çocuğun yaşı) ile çocuğun kıskançlık durumu arasındaki ilişkiler Ki-kare testi ile araştırıldı. Annenin eğitimi ile çocuğun annesiyle geçirdiği zamanın değişimi, annenin yaşı ile çocuğun vakit geçirdiği yer, aile tipi ile kardeşine yardım etme durumu, annenin çalışma durumu ile çocuğun kardeşine yardım etme durumu arasındaki ilişki Ki-kare testi ile test edildi.

Anne ile geçirilen zaman (değişmemesi-artması) ile kıskançlık durumu arasındaki, sondan bir önceki çocuğa kardeşinin olacağının haber verilme zamanı (gebelik öncesi-gebelik sırasında, gebelik sırasında-söylemeye gerek duymadık) ile çocuğun kıskançlık durumu arasındaki, annenin yaşı ile çocuğun vakit geçirdiği yer (akraba ile- kreşte) arasındaki ilişki incelenirken Ki-kare Fisher’s exact test sonucu kullanıldı. Haber verme zamanı değişkeni ile çocuğun kıskançlık durumu arasındaki ilişki Ki-kare en çok olabilirlik oranı (Likelihood Ratio) testi ile incelendi.

Kıskançlık puanı ile odak çocuğun yaşı arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek amacı ile Spearman Rho korelasyon katsayısı hesaplandı.

Kıskançlık puanından elde edilen “olumsuz” ve “normal ya da kabul edilebilir” tutum sonuçları bağımlı değişken, kıskançlık lehine yorumlanabilecek ciddi olumsuz değişiklik puanına etki ettiği saptanan yeni kardeş geldiğini ya da geleceğini haber verme zamanı, yeni kardeş haberine karşı ilk tepki, yeni kardeşten sonra vakit geçirmeye başladığı yer, anne ile geçirilen zaman ve odak çocuğun yaş grubu ise bağımsız değişkenler olmak üzere lojistik regresyon modeli Enter metodu ile kuruldu. Kurulan model ile çocuğun kıskançlığı üzerinde etkili olabilecek risk faktörleri belirlenmeye çalışıldı. Enter metodunda her bir adımda lojistik regresyon modeline giriş olasılığı olarak 0.05 ve modelden çıkarılma olasılığı olarak 0.10 değerleri kullanıldı. Lojistik regresyon ile elde edilen Odds Ratio (OR) değeri için %95 güven aralıkları belirlendi.

İstatistiksel analizler için SPSS for Win. Ver. 15.0 (SPSS Inc., Chicago, ILL, USA), kıskançlık puan hesabı, tablo ve grafikler için ise MS-Excel 2007 programları kullanıldı. İstatistiksel kararlarda anlamlılık düzeyi $p \leq 0.05$ olarak kabul edildi.

4. BULGULAR

Çalışma; GÜTF Sosyal Pediatri Polikliniğine başvuran ve çalışmaya katılmayı kabul eden 312 anne ile yürütülmüştür. Çalışmaya katılan annelerin yaşları 20 – 44 yaş aralığında değişmektedir ve yaş ortancası 30.0 (ÇAG=6.0) yıl olarak hesaplanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin 131' ini (%42.4) genç anneler oluştururken, 178' ini (%57.6) orta yaşlı anneler oluşturmaktadır. Araştırmaya cevap veren katılımcıların tamamı annelerdir. Tablo 2'de katılımcı ebeveynlere ilişkin bazı tanımlayıcı bilgiler sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya katılan annelere ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Değişken	n	%
Eğitim Seviyesi		
Eğitimi yok	5	1.6
İlkokul	57	18.3
Ortaokul	32	10.3
Lise	96	30.8
Üniversite	102	32.6
Lisansüstü	20	6.4
Çalışma durumu		
Çalışıyor	70	22.6
Çalışmıyor	201	64.8
İzinli	39	12.6

Araştırmaya katılan annelerin yaklaşık 1/3'ü yüksek öğrenim, 1/3'ü lise ve 1/3'ü ortaöğretim ve daha düşük eğitim seviyesine sahip olduklarını söylemişlerdir. Araştırmada yer alan babaların 52' si (%16.7) eğitim durumlarını belirtmemiştir. Eğitim durumunu belirten 260 babadan %47.3' ü yüksek öğrenim, %31.5' i lise ve %21.2' si ise ortaöğretim ve daha düşük düzeyinde eğitime sahiptir. Çalışma durumu hakkında bilgi veren 310 annenin 109' u (%35.2) bir işte çalıştıklarını, 201'i (%64.8) ise ev hanımı olduklarını belirtmiştir.

Araştırmada yer alan ailelerin 299' u (%73.4) çekirdek aile iken 83' ü (%26.6) geniş ailedir. Gelir düzeyi hakkında bilgi veren 303 aileden %53.1' i orta düzeyde gelire sahipken, %22.1' i düşük ve % 24.8' i yüksek gelir düzeyine sahiptir (Tablo 3).

Tablo 3. Araştırmaya katılan ebeveynlere ait gelir düzeyi

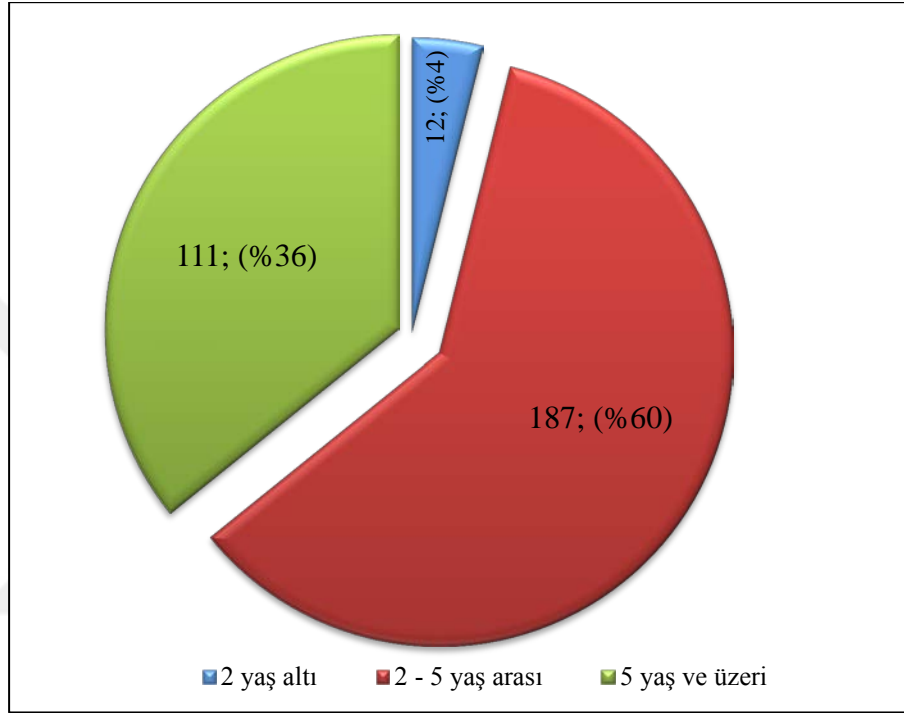
Değişken	n	%
Gelir Düzeyi		
1500 TL den az	67	22.1
1501-2500 TL	103	34.0
2501-3500 TL	58	19.1
3501-4500 TL	38	12.5
4501 TL ve üzeri	37	12.3

Çalışmada yer alan çocukların 263' ü (%84.3) 2 kardeş iken, 49' u (%15.7) 3 ya da daha fazla kardeşe sahiptir. Yaşı belirtilen 310 son çocuktan bir önceki çocuğun yaş ortancası 48.0 (ÇAG=24.0) ay ve yaşı belirtilen 281 son çocuğun yaş ortancası 4.0 (ÇAG=7.0) ay olarak hesaplanmıştır. Araştırmada odak vaka olan son çocuktan bir önceki çocukların %50.2' kız, %49.8' i ise erkek çocuktur (Tablo 4).

Tablo 4. Araştırmada yer alan çocukların cinsiyetleri

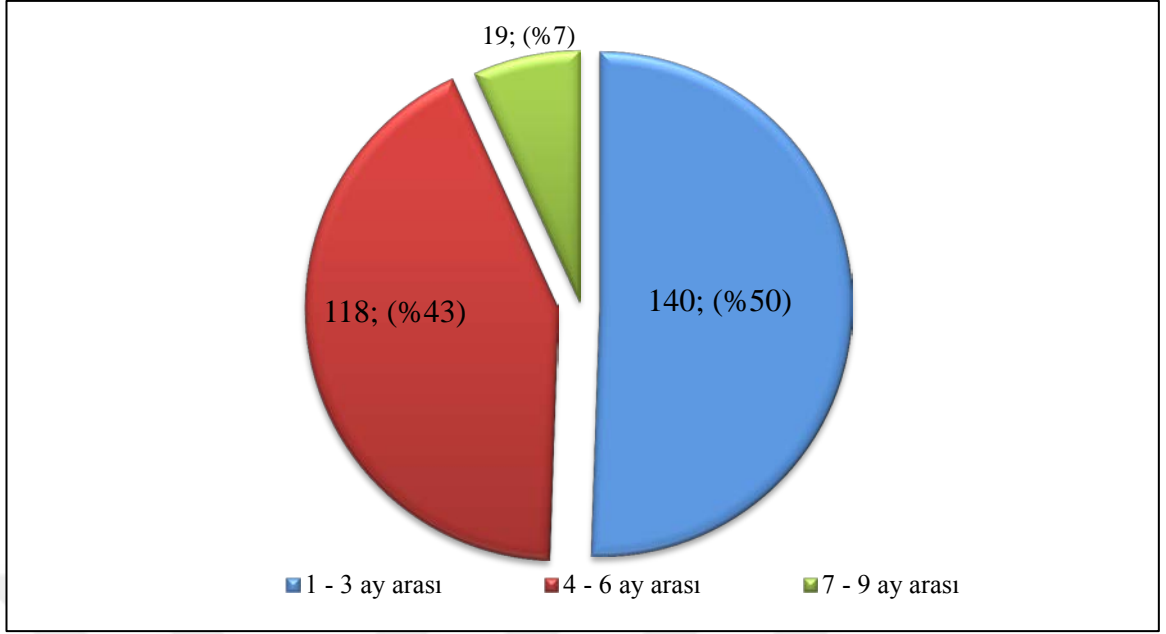
	n	%
Son çocuktan bir önceki çocuğun cinsiyeti		
Kız	155	50.2
Erkek	154	49.8
TOPLAM	309	100.0
Son çocuğun cinsiyeti		
Kız	142	50.7
Erkek	138	49.3
TOPLAM	280	100.0

Son çocuktan bir önceki çocuklara ilişkin yaş dağılımı, 2 yaş altı, 2-5 yaş arası, 5 yaş ve üzeri şeklinde gruplandırıldığında; çocukların % 3.9' u 2 yaş altında, %60.3' ü 2-5 yaş arasında yer alırken, %35.8' i 5 yaş ve üzerinde yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırmada yer alan son çocuktan bir önceki çocuğa ait yaş dağılımı

Son bebeğin doğacağı, bir önceki çocukların %89.4' üne gebelik sırasında, %6.4' üne gebelik öncesinde ve %0.6' sına doğumdan hemen sonra söylenirken, %3.6' sına ise söylemeye gerek duyulmamıştır. Son bebeğin doğacağını gebelik sırasında söyleyen ailelerin %26.4 'ü birinci ayda, %1.1' i ise dokuzuncu ayda bir önceki çocuğa kardeş geldiğini söylemişlerdir. Bir önceki çocuğa son bebeğin doğacağını gebelik sırasında haber veren 277 ailenin %50.5' i ilk üç ay içerisinde, %42.6' sını 4 -6 ay arasında ve %6.9 ' u ise 7 -9 ay arasında söylediklerini bildirmiştir (Şekil 2).

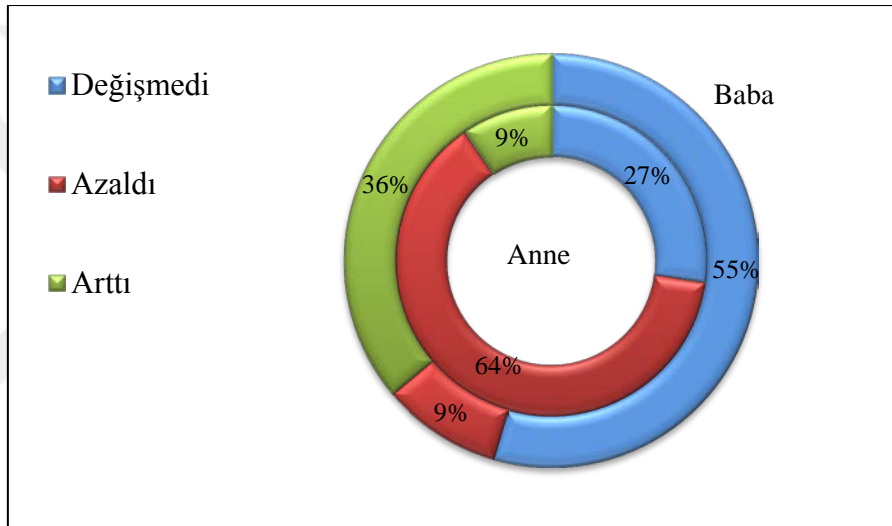
Şekil 2. Son bebeğin doğacağını bir önceki çocuğa gebelik sırasında haber veren ailelerin dağılımı

Araştırmada yer alan 292 aileden %60.6' sında son bebeğin doğacağını bir önceki çocuğa anne söylerken, %37.0' sinde anne ve baba birlikte söylemiştir. Kardeşinin olacağını öğrenen çocukların %63.6' sının sevindiği, %22.6' sının tepki vermediği ve %6.0' ının şaşırdığı görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Araştırmada yer alan çocukların kardeşi olacağını öğrendiğinde verdikleri tepki dağılımı

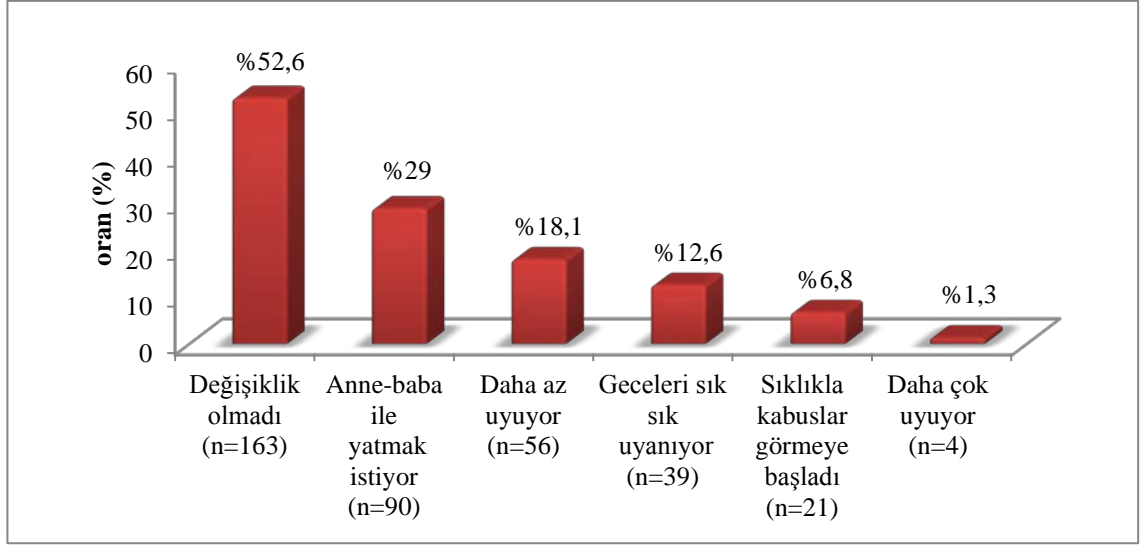
Değişken	n	%
İlk Tepki		
Sevindi	192	63.6
Tepki vermedi	68	22.6
Şaşırdı	18	6.0
Üzüldü/ Ağladı	12	4.0
Sinirlendi/ Kızdı	12	4.0

Son çocuğun doğumundan sonra, bir önceki çocuğun nerede vakit geçirmeye başladığı sorulan ebeveynlerin 187'si (%60.5) evde birlikte vakit geçirdiklerini, 13'ü (%4.0) akrabalar ile vakit geçirdiğini ve 109'u (%35.5) ise kreşte/okulda vakit geçirdiğini belirtmiştir. Son çocuktan bir önceki çocuğun gün içerisinde anne ile geçirdiği vaktin değişip değişmediği sorusuna 309, baba ile geçirdiği vaktin değişip değişmediği sorusuna ise 310 ebeveyn yanıt vermiştir. 196 (%63.4) anne sondan bir önceki çocuğu ile gün içerisinde geçirdiği vaktin azaldığını belirtirken, 29 (%9.4) babanın sondan bir önceki çocuk ile gün içerisinde geçirdiği vaktin azaldığı belirtilmiştir (Şekil 3).

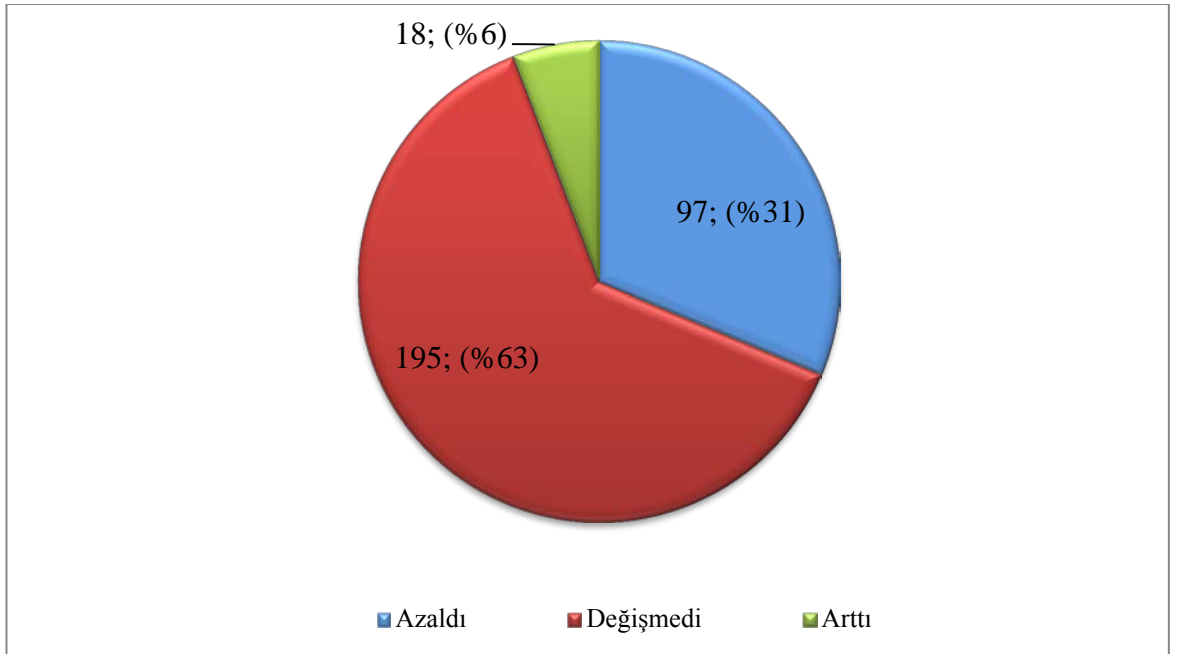
Şekil 3. Sondan bir önceki çocuğun anne ve baba ile geçirdiği zamana ilişkin dağılım (İç halka annenin, dış halka babanın geçirdiği zamanı göstermektedir)

Ankette yer alan 10 – 14 ve 16. sorulara verilen yanıtların dağılımını incelenmiştir. Annelerin 163'ü (%52.6) son çocuğu olduktan sonra, bir önceki çocuğunun uyku düzeninde değişiklik olmadığını belirtmiştir (Şekil 4). Çocuğunun kardeşi olduktan sonra daha az uyuduğunu belirten anne sayısı 56 (%18.1) iken, daha çok uyuduğunu belirten anne sayısı 4 (%1.3) tür. Ayrıca anne baba ile yatmak isteme oranı %29, geceleri sık uyanmaya başlama oranı %12,6 ve sıklıkla kabus görme oranı %6,8 olarak saptanmıştır.

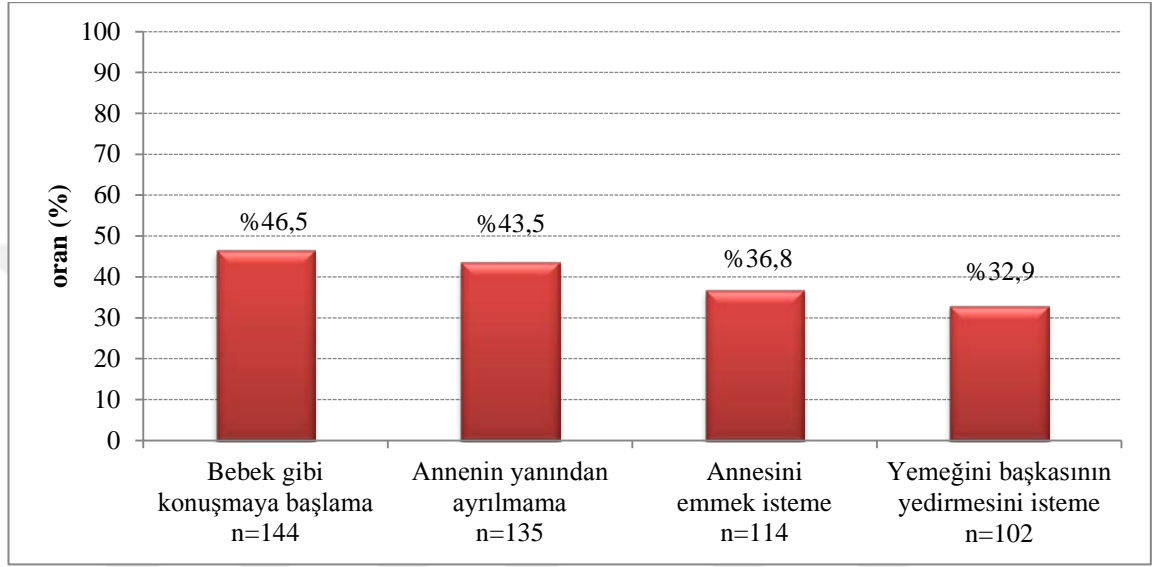
Şekil 4. Ankette yer alan 'Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun uyku düzeninde ne gibi değişiklikler oldu?' sorusuna verilen yanıtların dağılımı

Kardeşi doğduktan sonra iştah durumunda değişme olmayan çocuk sayısı 195 (%62.9) iken; iştahında azalma olan 97 (%31.3) ve artma olan çocuk sayısı da 18 (%5.8)' dir (Şekil 5).

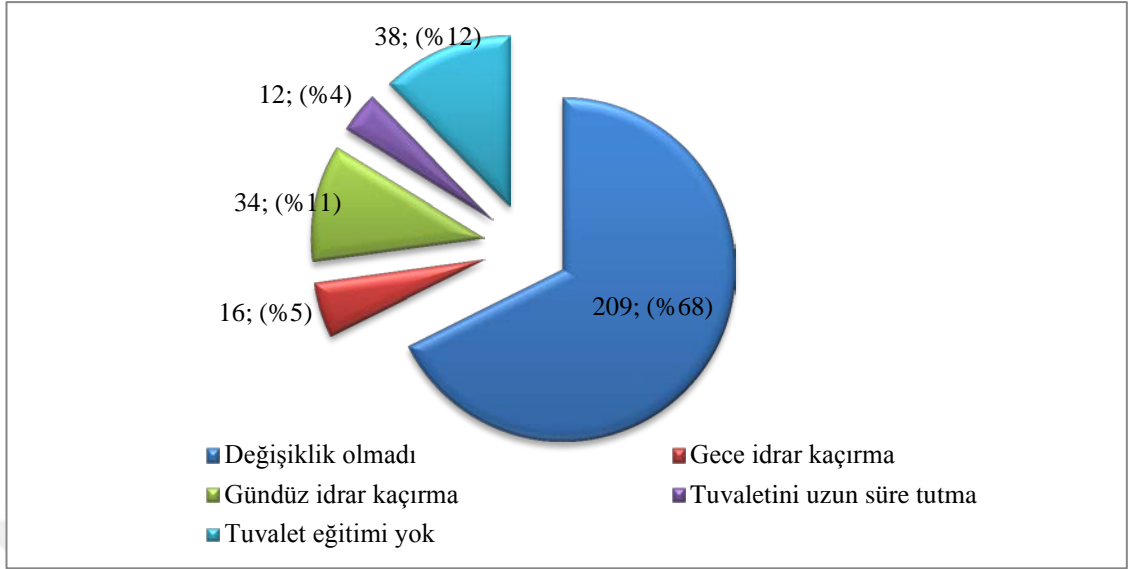
Şekil 5. Ankette yer alan 'Son çocuğunuzun doğumundan sonra, önceki çocuğunuzun yeme alışkanlıkları nasıl etkilendi?' sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı

Yeni bir kardeşin doğumu ile önceki çocukta gözlenen regresyon davranışları şekil 6 da görülmektedir. Çalışmada yer alan annelerin 144'ünün (%46.5) çocukları bebek gibi konuşmaya başlamış, %36.8 i annesini emmek istemiş, %32.9 u yemeğini kendisi yemekten vazgeçmiş, %43.5 i annesinin yanından ayrılmak istememiştir.

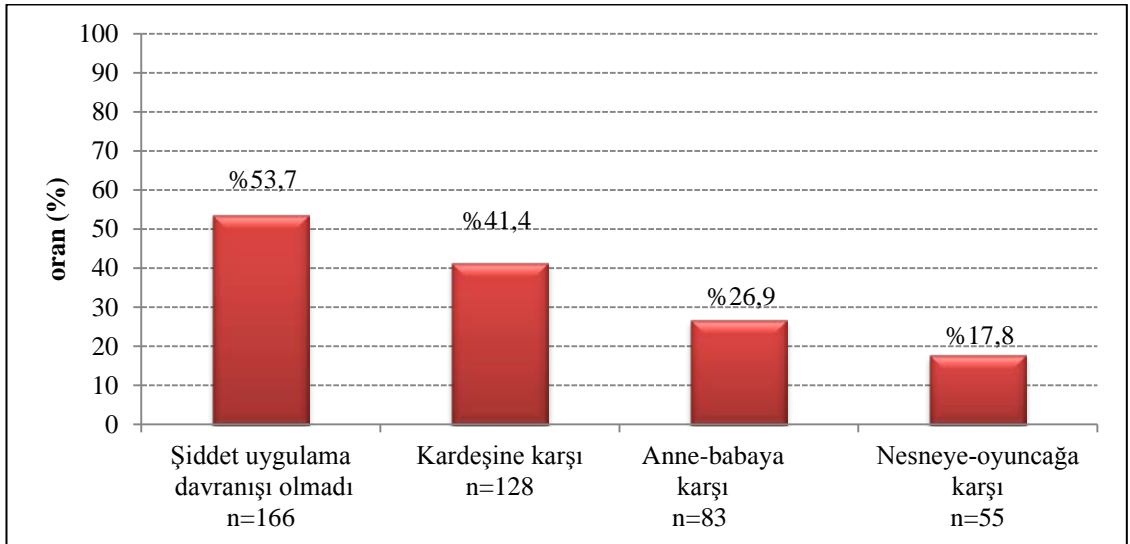
Şekil 6. Ankette yer alan 'Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuz aşağıdaki davranışlardan bir ya da bir kaçını yapmaya başladı mı?' sorusuna verilen yanıtların dağılımı (n=310)

Yeni bir kardeşin doğumu ile önceki çocuğun tuvalet alışkanlıklarında gözlenen değişiklikler şekil 7 de görülmektedir. Son çocuğun doğumundan sonra bir önceki çocuğunun tuvalet alışkanlıklarında değişim olmayan anne sayısı 209 (%67.6) iken; çocuğu gece ya da gündüz idrar kaçıran anne sayısı 50 (%16.2)' dir.

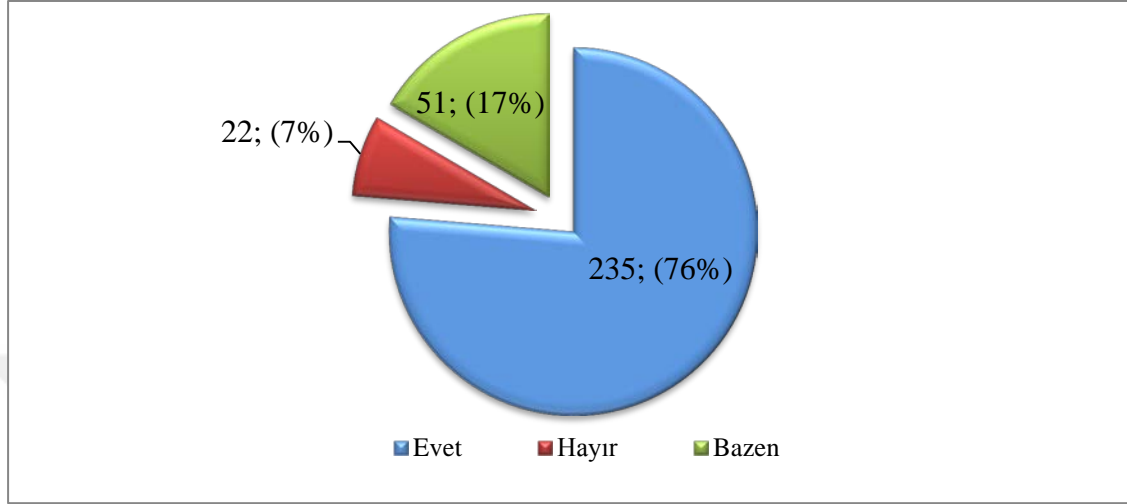
Şekil 7. Araştırmada yer alan 'Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun tuvalet alışkanlıklarında ne gibi değişiklikler oldu?' sorusuna verilen yanıtların dağılımı

Ankette yer alan bireylerin 166' sının çocuğunda kardeşi olduktan sonra şiddet uygulama davranışı olmamıştır. Şiddet davranışı gösterenlerde en sık kardeşe karşı şiddet izlenmesi dikkati çekmektedir. (Şekil 8).

Şekil 8. Araştırmada yer alan 'Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun şiddet uygulama davranışı oldu mu? Olduysa kime ya da neye yönelik?' sorusuna verilen yanıtların dağılımı (n=309)

Küçük kardeşinin bakımına yardımcı olma, çocukların %76 sında görülen bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların %7.1'i kardeşinin bakımına yardım etmeye istekli olmamakta, %17 si ise bazen yardım etmektedir. (Şekil 9).

Şekil 9. Ankette yer alan 'Çocuğunuzun küçük kardeşinin bakımına istekli olarak yardım eder mi?' sorusuna verilen yanıtların dağılımı

Yeni bir kardeşin doğumu ile önceki çocukta gözlenen olumsuz diye nitelenebilecek değişiklikler (10-14 ve 16 soruların yanıtlarına göre) puanlanarak; çocukların "olumsuz değişiklik" puanları elde edilmiştir. Puanlar en az 0 ve en çok 13 arasında değişmiştir. "Olumsuz değişiklik" puanı 6 puan ve altında olan çocuklar beklenen düzeyde ya da kabul edilebilir değişiklik gösteren, 7 puan ve daha fazla olan çocuklar ise beklenenden fazla veya ciddi olumsuz değişiklik gösteren olarak sınıflandırılmıştır.

Annesinin eğitimi ilköğretim ve altı olan çocukların 16'sında (%17.0), lise olanların 17'sinde (%17.7) ve yükseköğretim olanların ise 23'ünde (%18.9) "olumsuz değişiklik" olduğu görülmüştür (Tablo 6). Annenin eğitim düzeyi ile çocuğun "ciddi olumsuz değişiklik" göstermesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($\chi^2=0.126$; $p=0.939$). Benzer şekilde; babanın eğitim düzeyi ile çocuğun "ciddi olumsuz değişiklik" durumu arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($\chi^2=2.436$; $p=0.296$).

Tablo 6. Anne ve babanın eğitim düzeylerine göre çocuğun kıskançlık durumu

Eğitim Düzeyleri	Çocuğun kıskançlık davranışı		χ^2	p
	Normal ya da kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
Anne Eğitimi				
İlköğretim ve altı	78 (83.0)	16 (17.0)		
Lise	79 (82.3)	17 (17.7)	0.126	0.939
Yükseköğretim ve üzeri	99 (81.1)	23 (18.9)		
Baba Eğitimi				
İlköğretim ve altı	48 (87.3)	7 (12.7)		
Lise	63 (76.8)	19 (23.2)	2.436	0.296
Yükseköğretim ve üzeri	101 (82.1)	22 (17.9)		

Çalışan 109 anneden 17'sinin (%15.6), çalışmayan 201 anneden ise 39'unun (%19.4) çocuğu "ciddi olumsuz değişiklik" göstermiştir. Annenin çalışma durumu ile çocuğun "ciddi olumsuz değişiklik" göstermesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilememiştir ($\chi^2=0.692$; $p=0.406$). Orta düzeyde gelire sahip ailelerde 28 çocuk (%17.4), yüksek düzeyde gelire sahip ailelerde ise 17 çocuk (%22.7) "ciddi olumsuz değişiklik" göstermiştir (Tablo 7). Ailenin gelir düzeyinin düşük, orta ve yüksek olması ile çocuğun kıskançlık durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($\chi^2=1.561$; $p=0.458$). Ailenin çekirdek ya da geniş aile olması da çocuğun "ciddi olumsuz değişiklik" durumunu değiştirmemektedir ($\chi^2=0.493$; $p=0.483$).

Tablo 7. Ailenin sosyo-demografik özelliklerine göre çocuğun kıskançlık durumu

Sosyo-demografik Özellikler	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Normal ya da kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
Annenin Çalışma Durumu				
Çalışıyor	92 (84.4)	17 (15.6)	0.692	0.406
Çalışmıyor	162 (80.6)	39 (19.4)		
Ailenin Geliri				
1500 tl den az	57 (85.1)	10 (14.9)	1.561	0.458
1501-3500	133 (82.6)	28 (17.4)		
3501 ve üzeri	58 (77.3)	17 (22.7)		
Aile Tipi				
Çekirdek	190 (83.0)	39 (17.0)	0.493	0.483
Geniş	66 (79.5)	17 (20.5)		

Son çocuğun cinsiyeti kız olan ailelerde; sondan bir önceki çocuğun cinsiyeti ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($\chi^2=2.681$; $p=0.102$). Sondan bir önceki çocuğun cinsiyeti kız olanların 22’si (%28.6) ve erkek olanların 11’i (%16.9) “ciddi olumsuz değişiklik” göstermiştir. Son çocuğun cinsiyeti erkek olan ailelerde; sondan bir önceki çocuğun cinsiyeti ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($\chi^2=0.799$; $p=0.371$). Sondan bir önceki çocuğun cinsiyeti kız olanların 11’inin (%18.3) ve erkek olanların 10’unun (%12.8) “ciddi olumsuz değişiklik” gösterdiği gözlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Son çocuk ve sondan bir önceki çocuğun cinsiyetine göre kıskançlık durumu

		Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
		Normal ya da kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
Cinsiyet		n (%)	n (%)		
Son Çocuğun Cinsiyeti	Bir Önceki Çocuğun Cinsiyeti				
	Kız				
Kız	Kız	55 (71.4)	22 (28.6)	2.681	0.102
	Erkek	54 (83.1)	11 (16.9)		
Erkek	Kız	49 (81.7)	11 (18.3)	0.799	0.371
	Erkek	68 (87.2)	10 (12.8)		

Toplam kardeş sayısı 2 olan çocukların 46'sı (%17.5), 3 ve daha fazla kardeş olan çocukların ise 10'u (%20.4) "ciddi olumsuz değişiklik" göstermişlerdir. Sondan bir önceki çocuğun kardeş sayısı ile "ciddi olumsuz değişiklik" durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($\chi^2=0.239$; $p=0.625$) (Tablo 9).

Tablo 9. Kardeş sayısına göre çocuğun kıskançlık durumu

Kardeş Sayısı	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Normal ya da kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
2 Kardeş	217 (82.5)	46 (17.5)	0.239	0.625
3 ve daha fazla kardeş	39 (79.6)	10 (20.4)		

Sondan bir önceki çocuğun "ciddi olumsuz değişiklik" göstermesi ile kardeşinin olacağına söylenme zamanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=8.775$; $p=0.032$) (Tablo 9). Ancak ikili karşılaştırmalar yapıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülemediğinden; sondan bir önceki çocuğa kardeşinin

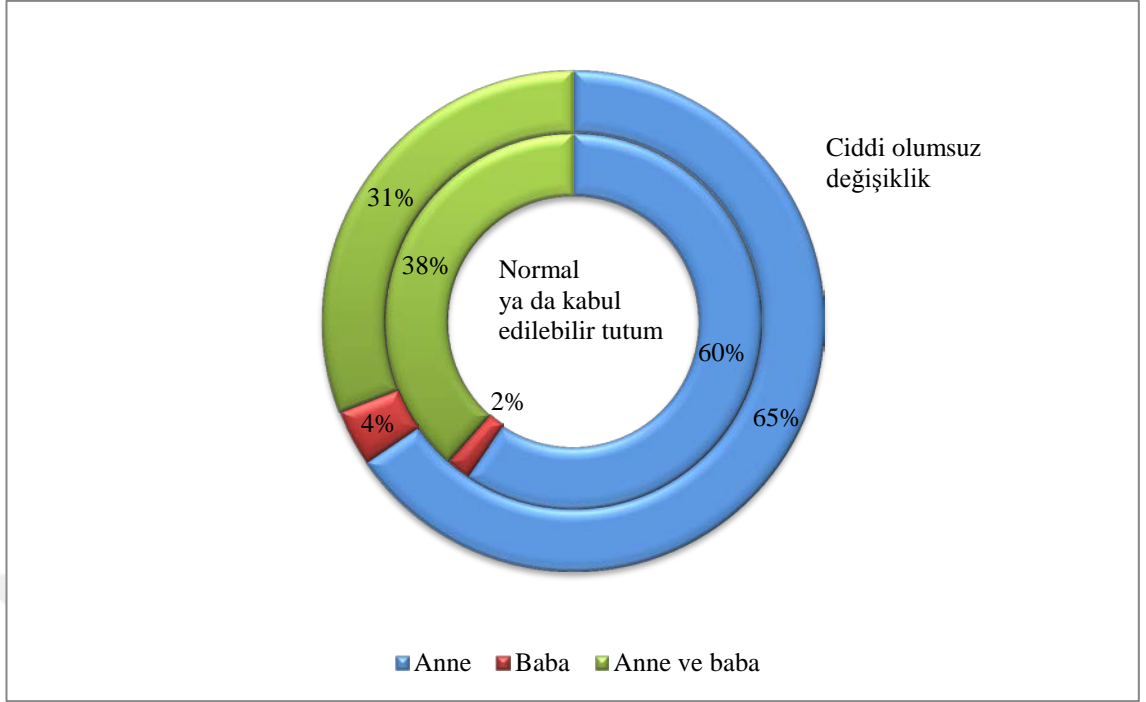
olacağıın söylenme zamanı ile çocuğun “ciddi olumsuz değişiklik” göstermesi durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığıı söylenebilir ($p>0.05$).

Kardeşinin olacağını 1-3 ay arasında öğrenenlerin 28’inin (%20.0), 4-6 ay arasında öğrenenlerin 21’inin (%17.8) ve 7-9 ay arasında öğrenenlerin 6’sının (%31.6) “ciddi olumsuz değişiklik” gösterdiği görülmüştür (Tablo 10). Gebelik sırasında sondan bir önceki çocuğuna kardeşinin olacağını söyleyenlerin söylediği ay ile çocuğun “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenememiştir ($\chi^2=1.957$; $p=0.376$)

Tablo 10. Sondan bir önceki çocuğa kardeşinin olacağıın söylenme zamanına göre çocuğun kıskançlık durumu

Değişkenler	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Normal ya da kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
Söyleme Zamanı				
Gebelik Öncesi	19 (95.0)	1 (5.0)	8.775	0.032
Gebelik Sırasında	223 (80.2)	55 (19.8)		
Doğumdan Hemen Sonra	2 (100.0)	0 (0.0)		
Söylemeye gerek duyulmadı	11 (100.0)	0 (0.0)		
Gebelik sırasında haber verme ayı				
1 – 3 ay arası	112 (80.0)	28 (20.0)	1.957	0.376
4 – 6 ay arası	97 (82.2)	21 (17.8)		
7 – 9 ay arası	13 (68.4)	6 (31.6)		

“Sondan bir önceki çocuğa kardeşinin olacağını kim söyledi” sorusuna 292 ebeveyn yanıt vermiştir. Kardeşinin olacağını haber veren kişi ile çocuğun “ciddi olumsuz değişiklik” göstermesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanamamıştır ($\chi^2=1.372$; $p=0.504$). (Şekil 10).

Şekil 10: Kardeşinin olacağını haber veren kişiye göre sondan bir önceki çocuğun kıskançlık durumuna ilişkin dağılım (İç halka; normal ya da kabul edilebilir tutum , dış halka ise ciddi olumsuz değişiklik olan çocuk grubunu göstermektedir)

Kardeşinin olacağını öğrenen çocuklardan, sevinenlerin 29'u (%15.1), tepki vermeyen/ şaşırانların 17'si (% 19.8) ve üzölen/ sinirlenenlerin 9'u (37.5) "ciddi olumsuz değişiklik" göstermişlerdir (Tablo 11). Kardeşinin olacağını öğrenen çocuğun ilk tepkisi ile "ciddi olumsuz değişiklik" göstermesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=7.379$; $p=0.025$). Kardeşinin olacağına sevinen ve tepki vermeyen/şaşıranlar ile kıskançlık durumu arasında, tepki vermeyen/şaşıranlar ve üzölen/sinirlenenler ile kıskançlık durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görölememiştir (Sırasıyla; $\chi^2=0.935$; $p=0.333$ ve $\chi^2=3.269$; $p=0.071$). Kardeşinin olacağına sevinen ve üzölen/sinirlenenler ile kıskançlık durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p=0.019$). Üzölen/sinirlenen çocukların sevinen çocuklara göre daha yüksek oranla "ciddi olumsuz değişiklik" gösterdiği belirlenmiştir

Tablo 11. Kardeşinin olacağını öğrenen sondan bir önceki çocuğun ilk tepkisine göre çocuğun kıskançlık durumu

	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
İlk Tepki				
Sevindi	163 (84.9)	29 (15.1)		
Tepki vermedi/ Şaşırdı	69 (80.2)	17 (19.8)	7.379	0.025
Üzüldü/ Sinirlendi	15 (62.5)	9 (37.5)		

Son çocuğun doğumundan sonra, bir önceki çocuklardan evde vakit geçirenlerin 34'ü (%18.2), akrabaları ile vakit geçirenlerin 3'ü (%23.1) ve kreşte vakit geçirenlerin 19'u (%17.4) "ciddi olumsuz değişiklik" göstermişlerdir(Tablo 12). Sondan bir önceki çocuğun kardeşi doğduktan sonra vakit geçirdiği yer ile kıskançlık durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($\chi^2=0.251$; $p=0.882$). (Tablo 12).

Tablo 12. Sondan bir önceki çocuğun vakit geçirdiği yere göre çocuğun kıskançlık durumu

	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
Vakit geçirdiği yer				
Evde	153 (81.8)	34 (18.2)		
Akrabalar ile	10 (76.9)	3 (23.1)	0.251	0.882
Kreşte/Okulda	90 (82.6)	19 (17.4)		

Annesi ile geçirdiği zaman öncesine göre azalan çocukların 43'ü (%21.9), annesi ile geçirdiği zaman öncesine göre artan çocukların ise 2'si (%6.9) "ciddi olumsuz değişiklik" göstermişlerdir(Tablo 13). Sondan bir önceki çocuğun annesiyle geçirdiği zaman ile "ciddi olumsuz değişiklik" gösterme durumu arasında istatistiksel olarak

sınırdan anlamlı bir ilişki varlığı düşünülebilir ($\chi^2=5.817$; $p=0.055$). Anneyle geçirdiği zamanın değişmemesi ve azalması ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($\chi^2=2.954$; $p=0.086$). Anneyle geçirdiği zamanın değişmemesi ve artması ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($p=0.509$). Anneyle geçirdiği zamanın azalması ve artması ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki varlığından söz edilebilir ($\chi^2=3.573$; $p=0.05$). Annesi ile geçirdiği zaman azalan çocukların, annesi ile geçirdiği zaman artan çocuklara göre daha fazla ciddi olumsuz değişiklik gösterdiği söylenebilir. Çocuğun babasıyla geçirdiği zaman ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilememiştir ($\chi^2=4.707$; $p=0.095$). (Tablo 13).

Tablo 13. Sondan bir önceki çocuğun annesi ve babası ile geçirdiği zamana göre çocuğun kıskançlık durumu

	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
Anne ile geçirdiği zaman				
Değişmedi	73 (86.9)	11 (13.1)		
Azaldı	153 (78.1)	43 (21.9)	5.817	0.055
Arttı	27 (93.1)	2 (6.9)		
Baba ile geçirdiği zaman				
Değişmedi	144 (85.2)	25 (14.8)		
Azaldı	20 (69.0)	9 (31.0)	4.707	0.095
Arttı	90 (80.4)	22 (19.6)		

Sondan bir önceki çocuğun yaşı ile kıskançlık puanı arasında yüksek olmasa da ters yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($Rho=-0.302$; $p<0.001$); Çocuğun yaşı arttıkça “ciddi olumsuz değişiklik” puanında azalma olduğu görülmektedir.

Sondan bir önceki çocuğun yaşı ile “ciddi olumsuz değişiklik” puanı arasındaki ilişki varlığının görülmesi sonrasında bu ilişkinin hangi yaş aralığında anlamlı olduğunun belirlenmesi gerekmiştir. Sondan bir önceki çocuğun yaşı ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($\chi^2=9.939$; $p=0.007$) (Tablo 14). Sondan bir önceki çocuğun yaşının 2 yaş altı ve 2-5 yaş arasında olması ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında, 2 yaş altı ve 5 yaş üzerinde olması ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur (sırasıyla; $p=0.737$ ve $p=0.331$). Sondan bir önceki çocuğun yaşının 2-5 yaş arası ve 5 yaş üzerinde olması ile “ciddi olumsuz değişiklik” durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=9.898$; $p=0.002$). 2-5 yaş arasındaki çocukların “ciddi olumsuz değişiklik” durumları 5 yaş ve üzerinde olan çocuklardan daha fazladır. İki çocuk arasındaki yaş aralığının 2 yıldan fazla, 5 yıldan az olması “ciddi olumsuz değişiklik” görülmesini arttıran bir etkidir.

Tablo 14. Sondan bir önceki çocukların yaşlarına göre çocuğun kıskançlık durumu

	Çocuğun kıskançlık durumu		χ^2	p
	Kabul edilebilir tutum	Ciddi olumsuz değişiklik		
	n (%)	n (%)		
Sondan bir önceki çocuğun yaşı				
2 yaş ve altı	10 (83.3)	2 (16.7)		
2 – 5 yaş	143 (76.5)	44 (23.5)	9.939	0.007
5 yaş ve üzeri	101 (91.0)	10 (9.0)		

Eğitim düzeyi lise altı olan annelerin %58.2’sinin, üniversite ve üzeri olan annelerin %71.3’ünün çocukları ile geçirdikleri zaman azalmıştır (Tablo 15). Annenin eğitim düzeyi ile sondan bir önceki çocuğun gün içerisinde annesi ile geçirdiği vakit arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=14.959$; $p=0.001$). Annenin eğitim düzeyi ile sondan bir önceki çocukla geçirdiği zamanın azalması ve değişmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2=11.844$; $p=0.001$). Eğitim

düzeıı üniversite ve üzeri olan annelerin %82.1'inin çocuğu ile geçirdiği zaman azalmıştır. Annenin eğitim düzeıı ile sondan bir önceki çocuk ile geçirdiği zamanın artması ve değişmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ($\chi^2=10.685$; $p=0.001$). Eğitim düzeıı lise altı olan annelerin %83.3'ünün ve eğitim düzeıı üniversite üzeri olan annelerin ise %54.3'ünün çocuğu ile geçirdiği zaman değişmemiştir. Annenin eğitim düzeıı ile sondan bir önceki çocuk ile geçirdiği zamanın artması ve azalması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($\chi^2=1.184$; $p=0.277$).

Tablo 15. Annenin eğitim düzeııne göre sondan bir önceki çocuk ile geçirdiği zamanın değişimi

	Sondan bir önceki çocuk ile geçirilen zaman			χ^2	p
	Azaldı	Değişmedi	Arttı		
	n (%)	n (%)	n (%)		
Annelerin eğitim durumu					
Lise ve altı	109 (58.2)	65 (34.8)	13 (7.0)	14.959	0.001
Üniversite ve üzeri	87 (71.3)	19 (15.6)	16 (13.1)		

Genç annelerin %72.9'u, orta yaşlı annelerin ise %50.8'i son çocukları doğduktan sonra bir önceki çocuklarının evde vakit geçirdiğini belirtmişlerdir (Tablo 16). Annenin genç ya da orta yaşlı olması ile çocuğun vakit geçirdiği yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($\chi^2=15.281$; $p\leq 0.001$). İkili karşılaştırmalar yapıldığında; annenin yaşı ile çocuğun evde ve akrabalarıyla vakit geçirmesi arasında sınırda, evde ve kreşte/okulda vakit geçirmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (sırasıyla; $\chi^2=3.811$; $p=0.051$ ve $\chi^2=13.186$ $p\leq 0.001$).

Genç annelerin çoğunluğunun çocuklarının akrabalarla ya da kreşte vakit geçirmektense evde vakit geçirdikleri söylenebilir. Çocuğun akrabalar ve kreşte vakit geçirmesi ile annenin yaşı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p=0.755$).

Genç annelerin 32'sinin (%91.4) ve orta yaşlı annelerin 77'sinin (%88.5) sonndan bir önceki çocuğunun kardeşi olduktan sonra kreşte/okulda vakit geçirdiği görülmüştür.

Tablo 16. Annenin yaşına göre sonndan bir önceki çocuğun vakit geçirdiği yerin dağılımı

	Sondan bir önceki çocuğun, yeni kardeşten sonra vakit geçirdiği yer			χ^2	p
	Evde birlikte	Akrabalar ile birlikte	Kreşte/Okulda		
	n (%)	n (%)	n (%)		
Annenin yaşı					
Genç	94 (72.9)	3 (2.3)	32 (24.8)	15.281	≤0.001
Orta yaşlı	90 (50.8)	10 (5.6)	77 (43.6)		

Çalışmada yer alan annelerin aile tipi ile çocuğun kardeşinin bakımına yardım etme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2=6.212$; $p=0.045$) (Tablo 17). Ailenin tipi ile çocuğun kardeşinin bakımına yardım etmesi ve etmemesi arasında ilişki vardır ($\chi^2=5.434$; $p=0.020$). Çekirdek ailesi olan çocukların %6.2'si, geniş ailesi olan çocukların ise %15.6'sı kardeşine yardım etmeyi reddetmektedir. Çocuğun kardeşine yardım etmesi ve bazen yardım etmesi, yardım etmemesi ve bazen yardım etmesi ile aile tipi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülemediği (sırasıyla, $\chi^2=1.597$; $p=0.206$ ve $\chi^2=1.329$; $p=0.249$).

Tablo 17. Aile tipine göre sonndan bir önceki çocuğun kardeşine yardım durumu dağılımı

	Sondan bir önceki çocuğun kardeşine yardımı			χ^2	p
	Evet	Hayır	Bazen		
	n (%)	n (%)	n (%)		
Aile tipi					
Çekirdek	181 (79.4)	12 (5.3)	35 (15.3)	6.212	0.045
Geniş	54 (67.5)	10 (12.5)	51 (20.0)		

Çocukların kardeşinin bakımına yardımcı olması ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ($\chi^2=11.058$; $p=0.004$) (Tablo 18). Sondan bir önceki çocuğun kardeşine yardım etmesi ve bazen yardım etmesi ile annenin çalışma durumu arasında ilişki söz konusudur ($\chi^2=11.060$; $p\leq 0.001$). Çalışan annelerin %72.3'ünün, çalışmayan annelerin ise %88.0'ının çocuğu kardeşine yardım etmektedir. Çocuğun kardeşinin bakımına bazen yardım etmesi ve yardım etmemesi, yardım etmesi ve yardım etmemesi ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanamamıştır (sırasıyla, $\chi^2=2.356$; $p\leq 0.125$ ve $\chi^2=0.248$; $p=0.618$).

Tablo 18. Annenin çalışma durumuna göre çocuğun kardeşine yardım dağılımı

	Sondan bir önceki çocuğun kardeşine yardımı			χ^2	p
	Evet	Hayır	Bazen		
	n (%)	n (%)	n (%)		
Annelerin çalışma durumu					
Çalışıyor	73 (67.0)	8 (7.3)	28 (25.7)	11.058	0.004
Çalışmıyor	161 (81.7)	14 (7.1)	22 (11.2)		

Kıskançlık üzerine etkisi olan değişkenleri belirlemek için lojistik regresyon analizi yapıldı. Kıskançlık kodu bağımlı değişken, haber verme zamanı, ilk tepki, kardeşin doğumundan sonra vakit geçirdiği yer, anne ile geçirilen zaman, odak çocuğun yaşı ise bağımsız değişkenler olmak üzere lojistik regresyon modeli Enter metodu ile kuruldu. Enter metodunda her bir adımda lojistik regresyon modeline giriş olasılığı olarak 0.05 ve modelden çıkarılma olasılığı olarak 0.10 değerleri kullanıldı.

Lojistik regresyon modeline bağımsız değişken olarak alınan değişkenlerde bazı özellikler öne çıktığı için öncelikle bu özelliklere göre seçim işlemi yapıldı. Odak çocuklardan 2 yaşından küçük olanlar, yeni kardeş haberine olumlu ya da olumsuz tepki vermeyen veya sadece şaşırانlar (toplamda 101 çocuk) lojistik regresyon modeline alınmadı. Çalışma 312 çocuk üzerinde yürütülmüş olmasına karşın lojistik regresyon modeline giren çocuk sayısı 211 (%67.6) olarak belirlendi. Bu çocuklardan 27'sinin

bağımsız değişkenlerden bir ya da birkaçına verilen cevapları eksik olduğundan lojistik regresyon modeli 184 çocuk ile tamamlandı.

Kurulan lojistik regresyon modeli odak çocuğun ciddi olumsuz değişikliği üzerinde anlamlı etkenleri belirlemek için istatistiksel olarak anlamlı olduğu (Nagelkerke $R^2=0.493$) görüldü. Lojistik regresyon sonucunda oluşan modelde bağımsız değişkenlerin sonuca olan risk etkileri (OR) ve bu etkinin güven aralıkları Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. Odak çocuğun ciddi olumsuz değişikliği üzerinde etkili olabilecek değişkenlere ilişkin lojistik regresyon* analizi sonuçları

Değişkenler ve seviyeleri	OR	OR %95 güven aralıkları		p
		Alt	Üst	
Haber verme zamanı Gebelik sırasında değil	2.16	0.82	5.69	0.117
İlk tepki Üzülme/sinirlenme	4.35	1.80	10.49	0.001
Vakit geçirdiği yer Ev dışında	0.51	0.24	1.10	0.085
Anne ile geçirilen zaman Azaldı	0.74	0.33	1.68	0.477
Odak çocuk yaş grup 2 – 5 yaş	3.43	1.54	7.64	0.003

* Tüm bağımsız değişkenlerin olumsuz kategorileri referans kategori olarak alınmıştır.

“Haber verme zamanı”, “vakit geçirdiği yer” ve “anne ile geçirilen zaman” değişkenlerinin çocuğun ciddi olumsuz değişikliği üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı ($p>0.05$) görüldü. Bunun yanında, “ilk tepkisi sevinme olan” çocuklara göre “üzülme/sinirlenme olan” çocuklarda OR=3.11 kat daha yüksek ciddi olumsuz

değişiklik gözlenme riski olduğu görüldü ($p=0.001$). Bu risk artışı en az 1.80, en çok 10.49 kat olarak tespit edildi. Benzer şekilde odak çocuğun 2-5 yaş aralığında olması 5 yaşından büyük olmasına göre $OR=3.43$ kat daha yüksek ciddi olumsuz değişiklik oluşması riski getirdiği, bu risk artışının en az 1.54, en çok 7.64 kat olabileceği belirlendi ($p=0.003$).

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, günlük hayatta sıkça karşılaşılan bir problem olan kardeş kıskançlığının belirli bir popülasyondaki sıklığı ve seviyesi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya katılan annelerin genellikle orta yaş grubunda, üniversite ya da lise mezunu olduğu görülmüştür. Öte yandan annelerin çok büyük bir kısmının ev hanımı olduğu saptanmıştır. Bu durum, yeni bir bebek sahibi olmayı planlayan annelerin, çocuklarına daha fazla vakit ayırabilmek için bir işte çalışmamayı tercih etmelerine bağlı olabilir. Ailelerin çoğunlukla orta seviye gelir düzeyine sahip olmaları, annelerin ev hanımı olmayı tercih etmeleri ile ilişkili olabilir.

Araştırmanın konusu olan sondan bir önceki çocukların yaşları ağırlıklı olarak 2-5 yaş arasındadır. Bu yaş grubu, değişik araştırmalarda kıskançlık davranışlarının daha sık görüldüğü bir dönemi temsil etmektedir[25]. Kıskançlık davranışının özellikle okul döneminde belirgin şekilde azaldığı göz önüne alınarak, okul öncesi dönemdeki çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir [25].

Ailelerin çok büyük bir kısmının, aileye yeni katılacak kardeş haberini bir önceki çocuğa gebelik esnasında ve özellikle ilk trimesterde verdikleri görülmüştür. Pek çok anne, gebe olduğunu öğrendikten kısa bir süre sonra, bu durumu çocukları ile paylaşmışlardır. Yeni bebeğin gelmesinden önce, büyük kardeşin bu duruma alıştırılmasının, çocuğun kardeşi doğduktan sonraki davranışlarına olumlu bir katkı sağladığı yönünde çalışmalar mevcuttur [26].

Yeni kardeş haberini alan çocuklar, sıklıkla sevinerek tepkilerini göstermişlerdir. Sinirlenme ya da üzülme şeklinde tepki veren çocuklar azınlıkta olmakla birlikte, bu durum patolojik kıskançlığın ön belirtisi olarak görülebilir. Nitekim yapılan istatistiksel analizlerde, ilk tepkileri negatif yönde olan çocukların anlamlı bir şekilde daha kıskanç oldukları görülmüştür.

Birleşik devletlerde yapılan bir çalışmaya göre, ailelerin sondan önceki çocuğun, yeni bebeğe karşı göstereceği kıskançlık ile ilgili kaygıları, çocukta izlenen ve kıskançlık ile ilgili olabilecek davranışlardan daha fazla bulunmuştur [27]. Bu durum, ailelerin bu konuda gereğinden fazla kaygı taşıdıklarını göstermektedir.

Yeni bebeğin gelmesiyle, bir önceki çocuğun annesi ile geçirdiği zamanın genellikle azaldığı görülmüştür. Sadece az sayıda anne (%9), önceki çocuğuyla

eskisinden daha fazla vakit geçirdiklerini bildirmiştir. Bu durum, odak çocuğun daha az kıskançlık göstermesi ile doğrudan ilişkili bulunmuştur. Anneleriyle daha fazla ve kaliteli vakit geçirmek, her ne kadar anne için oldukça çaba gerektiren bir durum olsa da, bu çabanın çocuğun duygusal gelişimi açısından olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

Annelerin önceki çocuklarıyla geçirdikleri zaman, annelerin eğitim düzeyi ile de ilişkili bulunmuştur. Yüksek eğitim düzeyine sahip anneler, orta ve düşük eğitim düzeyine sahip annelere kıyasla, çocukları ile geçirdikleri zamanın azaldığını daha çok belirtmişlerdir. Bu durum, yüksek tahsilli annelerin sosyal hayatta daha fazla yer almalarına bağlı olabilir. Bu konunun netleşebilmesi için ileri düzey çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bununla ilişkili olarak, babaların da çocuklarıyla geçirdikleri zamanın ne yönde etkilendiği araştırılmış, sonuç olarak genellikle eskisinden daha çok zaman geçirdikleri saptanmıştır. Bu durum, annelerin önceki çocukla eskisi kadar ilgilenememelerini telafi etmek için olabilir. Fakat ilginç şekilde, yapılan analizlerde babanın önceki çocukla geçirdiği vakit ile çocuğun kıskançlık puanı arasında anlamlı ilişkiye rastlanamamıştır. Volling, çocuğun kıskançlığından bahsederken, anne baba arasındaki pozitif etkileşimin önemi üzerinde durmuştur [28]. Anne baba arasındaki ilişkinin sevgiye dayalı ve sağlam bir zeminde olmasının, çocuğun olumsuz duyguları ile başa çıkmasını anlamlı derecede azalttığı bildirilmiştir [28].

Odak çocuğun yaşı ile kıskançlık puanı arasında ters orantı saptanmış, yapılan ileri analizlerde 2-5 yaş arası çocukların, 5 yaş üstü çocuklardan anlamlı olarak daha kıskanç oldukları görülmüştür. Bu sonuç, ilerleyen yaşlarda kıskançlığın artabileceğini savunan bazı çalışmalara rağmen [29], konu ile ilgili yapılan diğer pek çok çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir [25, 30]. Bu sonuçtan yola çıkarak, iki kardeş arasında 2- 5 yaş fark olduğu durumlarda, ebeveynlerin ve hekimlerin, olası kıskançlık davranışları konusunda daha dikkatli olmaları gerektiği söylenebilir.

Yeni kardeşin aileye katılmasından sonra, önceki çocuğun nerede vakit geçirdiği sorusunun cevabının, annenin yaşı ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Orta yaşlı annelerin çocuklarının, genç annelerinkine oranla, kreşte ya da akrabalarının yanında kalmaya başlaması, daha sık rastlanan bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, ileri yaştaki annelerin, aynı anda birden fazla çocuğun bakımında zorlandıklarının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Önceki çocuğun, yeni kardeşinin bakımına yardımcı olması, uzmanlarca tavsiye edilen ve kıskançlığı azaltıcı yönde etki ettiği düşünülen davranışlardandır. Çalışmamızın sonuçlarına göre, geniş ailede yaşayan çocuklar, çekirdek ailede yaşayanlara kıyasla, kardeşlerinin bakımına daha yüksek oranda katılım göstermektedirler. Bu durum, geniş ailedeki bireysel etkileşimlerin, çocuğun daha uyumlu ve yardımsever olmasına katkıda bulunabileceğini düşündürmektedir.

Çocuğun kardeşinin bakımına yardımcı olması ile annenin çalışma durumu da ilişkili bulunmuştur. Ev hanımı olan annelerin çocukları kardeşlerinin bakımına daha yüksek oranda katılmaktadırlar. Bu durum, çalışan annelerin önceki çocuklarını daha çok kreş ya da akrabalarına gönderme eğiliminde olmalarına bağlı olabilir.

Sondan bir önceki çocuğun kıskançlık puanına etki eden faktörlerin topluca incelendiği lojistik regresyon modelinin sonucuna göre, son çocuğun cinsiyeti kıskançlık puanında anlamlı değişikliğe yol açmamıştır. Ancak Stewart ve ark. 1987 yılında A.B.D. de yürüttükleri geniş çaplı bir araştırmada, çocuğun cinsiyetinin kıskançlık davranışları üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur [22]. Dolayısıyla, cinsiyet farkının dünyanın pek çok yerinde ebeveyn ve kardeş davranışlarını etkilediği düşünülebilir. Thompson ve Halberstadt, konuyla ilgili yürüttükleri bir çalışmanın sonucunda, kızların erkeklerden daha fazla kıskançlık davranışları gösterdiklerini belirtmiş, bu durumun şaşırtıcı olmadığını ve kızların erkeklere oranla zayıflığını belli etmeye daha yatkın olması[31], duygusal açıdan farkındalıklarının daha yüksek olmasına [32] ve negatif duygular kurmaya (ruminasyon) daha yatkın olmalarına [33] bağlı olabileceğini savunmuştur [34]. Ayrıca bazı çalışmalarda, kızların kıskançlıklarını daha dolaylı yollardan gösterme eğilimlerine karşılık, erkeklerin daha açık belirtiler gösterdiğinin ortaya konulduğundan bahsetmektedir [35].

Volling tarafından öfke, korku, üzüntü ve neşe gibi temel duyguların aksine, karmaşık bir sosyal duygu olarak tanımlanan kıskançlık[28], daha sorunsuz ve çatışmadan uzak kişiliklere sahip bir topluma ulaşabilmek için, son yüzyılda giderek daha çok üzerinde durulan bir konu durumuna gelmiştir [36]. Kardeş rekabetinin dinamiklerini yeterince anlayabilen bir aile hekimi, ebeveynlere, söz konusu gelişimsel dönemin çocuktaki dışavurumu karşısında yardımcı olabilecektir [37]. Çocuğa doğum öncesinden başlayıp, birlikte büyüme sürecinde de devam eden uygun ebeveyn

yaklaşımının ailelere anlatılması, aile hekimliğinin önemli amaçlarından kabul edilmelidir [37].

6. SONUÇLAR

Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Sosyal Pediatri polikliniğine Şubat 2012-Temmuz 2012 tarihleri arasında başvuran, son çocuğu 1 yaşını geçmemiş olan ve bir önceki çocuğu 6 yaşını geçmemiş olan 312 anne ile görüşülerek yapılan bu çalışmamızda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- 1) Aileye yeni kardeş katılacağını öğrenen, okul öncesi yaştaki büyük çocuğun, bu habere ilk tepkisi, daha sonra göstereceği olumsuz davranışlarla ilişkili bulunmuştur. İlk tepki olarak üzülen/sinirlenen çocukların, sevinen çocuklara kıyasla daha fazla olumsuz davranış sergilediği görülmüştür.
- 2) Yeni kardeşin aileye katılmasıyla birlikte, büyük kardeşin annesi ile geçirdiği zamanın azalması, çocuktaki kıskançlık yönünde değerlendirilebilecek davranışların daha fazla görülmesine sebep olmaktadır.
- 3) Eğitim düzeyi yüksek gruptaki annelerin, yeni bebeğin gelişiyile diğer çocukla geçirdikleri zamanın daha belirgin olarak azaldığı gözlemlenmiştir.
- 4) Genç yaş grubundaki annelerin, yeni bebek doğduktan sonra büyük çocuklarını kreşe ya da akrabalara göndermektense, birlikte vakit geçirmeyi tercih ettikleri görülmüştür.
- 5) Sondan bir önceki çocuğun yaşı ilerledikçe, yeni kardeşi kabullenmesi daha kolay olmaktadır. 2-5 yaş arasındaki çocuklar, 5 yaş ve üstündekilere göre daha fazla olumsuz davranış değişikliği sergilemektedirler.
- 6) Çekirdek ailede yaşayan çocukların, geniş ailede yaşayanlara kıyasla kardeşinin bakımına yardımcı olmaya daha eğilimli oldukları bulunmuştur.

7.ÖNERİLER

- 1) Aileye yeni katılan bebeğin, büyük çocukta bir takım olumsuz davranışlar oluşturabileceği hem ailelerce hem de hekimler tarafından akılda tutulmalıdır.
- 2) Kardeş rekabetinin belirli düzeylerde kaldığı sürece normal gelişim sürecinin bir parçası olduğu ve hemen hemen her çocukta kısmen görüldüğü unutulmamalıdır.
- 3) Kardeş kıskançlığı konusunda çoğu kez anne babaların kaygılarının, olması gerekenden fazla olduğu hatırlanarak, bu konuda doğru bilgilerle aydınlatılmaları, toplum sağlığı açısından olumlu olacaktır.
- 4) Aile hekimliğinin bütüncül ve kapsamlı yaklaşım prensipleri çerçevesinde, yeni bebek sahibi olan ailelere, önceki çocuklarının tutum ve davranışları sorularak, lüzumlu görüldüğü durumlarda profesyonel destek almaları konusunda yönlendirmede bulunmak önem arz etmektedir.
- 5) Son yıllarda giderek daha çok üzerinde durulmaya başlanan bir konu olan kardeş kıskançlığı, bazen bireylerin kişilik gelişiminde ömür boyu taşınacak yaralar açabileceğinden, ailelere bu konuda üzerlerine düşen görevleri yapmaları için yol gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Işık Görker, Ü.K., Melek Durukan, Arzu Aydoğdu, *Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Ergenlerde Belirti ve Tanı Dağılımı*. Klinik Psikiyatri. **2004;7:103-110**.
2. Alison L. Miller, B.L.V., Nancy L. McElwain, *Sibling Jealousy in a Triadic Context with Mothers and Fathers*. Social Development, 2000. **9: 433-457**.
3. Hapworth, W., *Kardeş kıskançlığı*. 1999: İstanbul beyaz yayınları.
4. Bee, H., *Çocuk gelişim psikolojisi*. 2010, İstanbul: Kaknüs yayınları.
5. ŞENGÜN, A., *Türk dünyası masallarında kardeşler arası rekabetin kaynağı*. Alato academic studies, 2011. **6(2): p. 245-248**.
6. Atay, M., *Erken çocukluk döneminde gelişim-2*. 2011, Ankara: Kök yayıncılık.
7. Altınmakas, B., *Kıskançlık kavramının psikolojideki yeri*. Eğitimde Yansımalar, 2011. **29**.
8. Karataş, N., *Çocuk gelişim psikolojisi*. 2010, İstanbul: Mozaik yayınları.
9. Neubauer, P.B., *The importance of the sibling experience*. The Psychoanalytic Study of the Child, , 1983. **38, 325-336**.
10. Kolak, A.M. and B.L. Volling, *Sibling Jealousy in Early Childhood: Longitudinal Links to Sibling Relationship Quality*. Infant and Child Development, 2011. **20: p. 213-226**
11. Hill, R. and P. Davis, *'Platonic jealousy': A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy*. British Journal of Medical Psychology, 2000. **73: p. 505-517**.
12. Bayhan, P.S., *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. 2011, İstanbul: Morpa kültür yayınları.
13. Budak, E., *Okul öncesi çocuğun gelişimi ve eğitimi*. 2011, İstanbul: ideal kültür yayıncılık.
14. Yavuzer, H., *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. 2011, İstanbul: Remzi kitabevi.
15. Sutton-Smith, B. and M.E. Lamb, *Sibling Relationships: their Nature and Significance Across the Lifespan*. 1982: Lawrence Erlbaum Assoc.
16. Atta, M.A., et al., *Effects of the birth order on educational achievements of children*. International journal of academic research, 2011. **3(2)**.
17. Deacon, C., *Bebeginizin mutlu gelişimi*. 2011, İstanbul: Optimist.

18. Bak, M., *Çocuk gelişimi*. 2011, istanbul: Cinius yayınları.
19. Döğüşgen, M.M., *Etkin çocuk eğitimi ve özgüven*. 2010, İstanbul: Ekinoks yayıncılık.
20. M.E.B., *Okul öncesi eğitim ve çocuk gelişimi el kitabı*. 2011, İzmir: M.E.B.
21. Mark H. Beers, R.S.P., *The Merck Manual of Diagnosis and Therapy*. 18th ed. 2006, U.S.A.
22. Robert B. Stewart, L.A.M., Susan S. Van Tuyl, *The Firstborn's Adjustment to the Birth of a Sibling: A Longitudinal Assessment*. Child Development, 1987. **58**, **341-355**.
23. Tarhan, N., *Sen Ben ve Çocuklarımız*, T.Ş. Uzun, Editor 2012, Timaş yayınları: İstanbul.
24. Current, *Aile Hekimliği Tanı ve Tedavi*, ed. D.A. Kut. 2007, İstanbul: Güneş Tıp Kitabevi.
25. Schmitt, B.D., *Sibling Rivalry Toward a Newborn*. CRS - Behavioral Health Advisor, 2010: p. 1.
26. Fortier, J., et al., *Adjustment to a newborn. Sibling preparation makes a difference*. Journal Of Obstetric, Gynecologic, And Neonatal Nursing, 1991. **20** (1).
27. Gullicks, J. and S. Crase, *Sibling behavior with a newborn: parents' expectations and observations*. Journal Of Obstetric, Gynecologic, And Neonatal Nursing, 1993. **22** (5).
28. Volling, B.L., N.L. McElwain, and A.L. Miller, *Emotion Regulation in Context: The Jealousy Complex between Young Siblings and Its Relations with Child and Family Characteristics*. Child Development, 2002. **73**(March/April 2002): p. 581-600.
29. Vandell, D.L. and A.M. Minnjztt, *Age Differences in Sibling Relationships During Middle Childhood*. Journal of applied developmental psychology, 1987. **8**: p. 247-257.
30. Brooks-Gunn, J., *A longitudinal study of the effects of the birth of a sibling during the first 6 years of life*. Journal of Marriage&Family, 1997. **59**(4): p. 939-956.

31. Dindia, K. and M. Allen, *Sex differences in self-disclosure: A meta-analysis*. Psychological Bulletin, 1992. **112(1)**: p. 106-124.
32. Barrett, L.F. and R.D. Lane, *Sex Differences in Emotional Awareness*. Personality and Soc Psychology Bulletin 2000. **26-9**(1027-1035).
33. Nolen-Hoeksema, S., J. Larson, and C. Grayson, *Explaining the gender difference in depressive symptoms*. Journal of Personality and Social Psychology, 1999. **77(5)**: p. 1061-1072.
34. Thompson, J.A. and A.G. Halberstadt, *Children's Accounts of Sibling Jealousy and Their Implicit Theories about Relationships*. Social development, 2008. **17-3**.
35. Crick, N.R., J.K. Grotpeter, and M.A. Bigbee, *Relationally and Physically Aggressive Children's Intent Attributions and Feelings of Distress for Relational and Instrumental Peer Provocations*. Child Development, 2002. **73**: p. 1134-1142.
36. Stearns, P.N., *The rise of sibling jealousy in the twentieth century*. Symbolic Interaction, 1990. **13**: p. 83-101.
37. Griffin, E. and C. de la Torre, *Sibling jealousy: the family with a new baby*. American Family Physician 1983. **28**: p. 143-6.

GÜTF-SOSYAL PEDIATRİ POLİKLİNİĞİ

YENİ DOĞAN KARDEŞİN BİR ÖNCEKİ ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ SORGULAMA FORMU

(Bu anket araştırma amaçlı olup, cevap vermeme hakkınız saklıdır. Bu durum alacağınız tıbbi hizmeti herhangi bir şekilde etkilemeyecektir.)

DOSYA NO :

EV TEL:

CEP TEL:

1. Anne yaşı: Baba yaşı:
2. Annenin ve babanın eğitimi

	Anne	Baba
Eğitimi yok		
İlkokul		
Ortaokul		
Lise		
üniversite		
Yüksek lisans/doktora		

3. Anne çalışıyor mu?
a) Evet b) Hayır c)İzinli
4. Ailenin aylık toplam geliri nedir?
a) 1500 TL den az
b) 1501-2500 TL
c) 2501-3500TL
d) 3501-4500TL
e)4501TL ve üzeri
5. Evde yaşayan erişkinler kimlerdir?
a) Anne
b) Baba
c) Diğer:

6. Çocukların yaşları ve cinsiyetleri nedir?
(küçükten büyüğe doğru, son çocuk dahil)

- 1.çocuk yaşı:
cinsiyeti:
- 2.çocuk yaşı:
cinsiyeti:
- 3.çocuk yaşı:
cinsiyeti:
- 4.çocuk yaşı:
cinsiyeti:

7. Son bebeğinizin doğacağı bir önceki çocuğa ne zaman söylendi?
a) gebelik öncesi
b) gebeliğin.....ayında
c) doğumdan hemen sonra
d) söylemeye gerek duymadık

8. Son bebeğinizin doğacağını bir önceki çocuğa ilk kim söyledi?
a) anne
b) baba
c) anne ve baba birlikte
d) Diğer:

9. Çocuğunuzun kardeşinin olacağını ya da olduğunu ilk öğrendiğindeki tepkisi ne oldu?
a) sevindi
b) tepki vermedi
c) üzüldü/ağladı
d) sinirlendi/kızdı
e) şaşırıldı

10. Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun uyku düzeninde ne gibi değişiklikler oldu? (Birden fazla işaretlenebilir)

- a) değişiklik olmadı
- b) daha az uyuyor
- c) daha çok uyuyor
- d) geceleri sık sık uyanıyor
- e) anne-baba ile yatmak istiyor
- f) sıklıkla kabuslar görmeye başladı,

11. Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun yeme alışkanlıkları nasıl etkilendi?

- a) iştahı azaldı
- b) değişmedi
- c) iştahı arttı

12. Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuz aşağıdaki davranışlardan bir ya da birkaçını yapmaya başladı mı?(Birden fazla işaretlenebilir)

- a) yemeğini başkasının yedirmesini isteme
- b) annesini emmek isteme
- c) eskisine göre daha çocuksu/bebek gibi konuşmaya başlama
- d) annenin yanından ayrılmama
- e) değişiklik olmadı

13. Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun tuvalet alışkanlıklarında ne gibi değişiklikler oldu?

- a) değişiklik olmadı
- b) gece idrar kaçırmaya başladı
- c) gündüz idrar kaçırmaya başladı
- d) tuvaletini uzun süre tutmaya başladı.
- e) tuvalet eğitimi yok

14. Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuzun şiddet uygulama davranışı oldu mu? Oldu ise kime ya da neye yönelik?

- a) anne-babaya karşı
- b) nesneye-oyuncağa karşı
- c) kardeşine karşı
- d) şiddet uygulama davranışı olmadı

15. Son çocuğunuzun doğumundan sonra, bir önceki çocuğunuz gün içinde nerede vakit geçirmeye başladı?

- a) evde birlikte vakit geçiriyoruz
- b) akrabalarımız ile birlikte
- c) kreşte-okulda

16. Çocuğunuz küçük kardeşinin bakımına istekli olarak yardım eder mi?

- a) evet
- b) hayır
- c) bazen

17. Son çocuğunuzdan bir önceki çocuğunuzun gün içerisinde annesi ile geçirdiği vakit değişti mi?

- a) değişmedi
- b) azaldı
- c) arttı

18. Son çocuğunuzdan bir önceki çocuğunuzun gün içerisinde babası ile geçirdiği vakit değişti mi?

- a) değişmedi
- b) azaldı
- c) arttı

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ DEKANLIĞI

Sayı : B.30.2.GÜN.0.20-1222
Konu :

17.1.2012

Sayın Prof.Dr. Ufuk Beyazova

Proje Yürütücüsü

Fakültemiz Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 18 Ocak 2012 tarihinde yapmış olduğu toplantı kararları ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Doç.Dr. I. Onur ÖZEN

Dekan Yardımcısı

GAZİ ÜNİVERSİTESİ (GİRİŞİMSİZ OLMAZAN) KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
DEĞERLENDİRME FORMU

DEĞERLENDİRME KURULUNUN ADI	Gazi Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
AÇIK ADRES	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlık Binası 06500 Beşevler/Ankara
TELEFON	0312 202 69 58
FAKS	0312 202 46 73
E-POSTA	tipetikkurul@gazi.edu.tr

BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Yenidoğan bebeğin bir önceki kardeş üzerine etkileri		
	SORUMLU ARAŞTIRMACI ÜNVANI/ADI/SOYADI	Prof.Dr.Ufuk BEYAZOVA		
	UZMANLIK TEZİ/AKADEMİK AMAÇLI	UZMANLIK TEZİ ☐	AKADEMİK AMAÇLI ☐	
		DİĞER ☐	Bireysel Araştırma Projesi	
	İLAÇ DIŞI ARAŞTIRMA		☐ İLAÇ DIŞI GİRİŞİMSİZ	☒ İLAÇ DIŞI GİRİŞİMSİZ OLMAZAN 2.Anket çalışmaları

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon No	Dili		
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ				Türkçe ☒	İngilizce ☐
BİL. GÖNÜLLÜ OLUR FORMU				Türkçe ☒	İngilizce ☐	Diğer ☐
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı			Açıklama		
	ARAŞTIRMA BÜTÇESİ		☒			
	SİGORTA		☐			

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 013	Toplantı tarihi: 18.01.2012
	<p>Üniversitemiz Tıp Fakültesinde Prof.Dr.Ufuk Beyazova'nın sorumluluğunda yapılması tasarlanan ve yukarıdaki künyede kayıtlı başvuru bilgileri verilen, <i>Uzmanlık Tezi ve Anket çalışması</i> olan klinik araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gerekece, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına G.Ü.T.F. Klinik Araştırmalar Etik Kurulu üyelerinin oybirliği ile karar verilmiştir.</p>	

ETİK KURUL BİLGİLERİ	
ÇALIŞMA ESASI	Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesinin son versiyonu, İyi Klinik Uygulamaları (Uluslararası ICH-GCP) kılavuzu ve bununla ilgili 2001/20/EC ve 2005/28/EC sayılı Avrupa Birliği direktifleri, Biyoloji ve Tıbbın uygulanması bakımından İnsan Hakları ve İnsan haysiyetinin korunması sözleşmesi ve İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun (9.12.2003 tarihli 25311 sayılı Resmi Gazete), 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (06.11.1981 tarihli 17506 sayılı Resmi Gazete), Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik , İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu

ETİK KURUL BAŞKANI ÜNVANI/ADI/SOYADI: Prof.Dr.Canan ULUOĞLU							
Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	İlişki *	Katılım **		İmza
Prof.Dr.Canan ULUOĞLU BAŞKAN	Tıbbi Farmakoloji	G.Ü.T.F Tıbbi Farmakoloji A.D	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐		
Doç.Dr.Arzu BAKIRTAŞ BAŞKAN YRD.	Çocuk Sağ.ve Hast. Çocuk Allerji	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları A.D	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐		
Prof.Dr.Gonca AKBULUT RAPORTÖR	Fizyoloji	G.Ü.T.F Fizyoloji A.D.	K	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐		

Prof.Dr.Füsün BOZKIRLI ÜYE	Anesteziyoloji ve Reanimasyon	G.Ü.T.F Anest.ve Rea. A.D	K	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Emin TÜRKÖZ ÜYE	Restoratif Diş Tedavisi ve Endodonti	G.Ü.D.F Restoratif Diş Ted. ve Endodonti A.D	E	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Seyhan ERSAN ÜYE	Farmasötik Kimya	G.Ü.E.F (Ecz. Mes.Bil.) Farmasötik Kimya A.D.	K	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Sefer AYCAN ÜYE	Halk Sağlığı	G.Ü.T.F Halk Sağlığı A.D	E	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Mustafa KAVUTÇU ÜYE	Tıbbi Biyokimya	G.Ü.T.F Tıbbi Biyokimya A.D	E	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Öznur L.BOYUNAGA ÜYE	Radyoloji	G.Ü.T.F Radyoloji A.D	K	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Galip GÜZ ÜYE	İç Hastalıkları Erişkin Nefroloji	G.Ü.T.F İç Hastalıkları A.D.	E	E ☐	H ☒	E ☐	H ☒	Katılmadı
Prof.Dr.Aylar POYRAZ ÜYE	Tıbbi Patoloji	G.Ü.T.F Tıbbi Patoloji A.D	K	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Metin YILMAZ ÜYE	Kulak-Burun-Boğaz Hast.	Kulak-Burun-Boğaz Hast. A.D	E	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Prof.Dr.Nesrin ÇOBANOĞLU ÜYE	Tıp Etiği ve Tıp Tarihi	G.Ü.T.F Tıp Etiği ve Tıp Tarihi A.D	K	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Doç.Dr.Birol DEMİREL ÜYE	Adli Tıp	G.Ü.T.F Adli Tıp A.D.	E	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Huk.Müş.Adem GELİR ÜYE	Hukuk Müşavirliği	Rektörlük Hukuk Müşavirliği	E	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	
Emine ŞEKER ÜYE	Sivil Temsilci	Sivil Temsilci	K	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	

- * :Araştırma ile İlişki
** :Toplantıda Bulunma

Basri Furkan DAĞCIOĞLU

KİŞİSEL BİLGİLER:

Ev Adresi: Bilkent-3 ufuk sitesi c4/20 Çankaya/ANKARA

İş Adresi: Ankara Atatürk E.A.H. Aile Hekimliği Kliniği

Doğum Tarihi: 14,03,1982

İletişim: 0 505 777 60 63

e-mail: bfurkan@gmail.com

ÖĞRENİM-DENEYİM:

2009 ...: Ankara Atatürk E.A.H. Aile Hekimliği Kliniği, Asistan Dr.

2007-2009: Tokat Çamlıbel 112 ilkyardım İstasyonu

2000-2006: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi

1992-1999: Tokat Anadolu Lisesi

YAYINLANAN MAKALELER:

1. UĞURLU, M., Y. ÜSTÜ, and B.F. DAĞCIOĞLU, *Hipertansiyona güncel yaklaşım*. Sağlıkın Başkenti, 2011. **19**: p. 39-45.

KONGRELER/SEMİNERLER:

1. Birinci Basamak Artı Değer Toplantıları 26 Kasım 2011, Swissotel, Ankara
2. 5.Aile Hekimliği Güz Okulu 21-25 Eylül 2011, Rixos-Sungate Port Royal Hotel, Antalya
3. Klinik Araştırma Eğitim Programı 09 temmuz 2011 Ankara Atatürk EAH Konferans Salonu, Ankara
4. 'Çevresel Teratojenlerin Fetusa Etkileri' Sempozyumu , 03 Nisan 2011 , Ankara Atatürk EAH Konferans Salonu, Ankara
5. Ankara Aile Hekimliği Kongresi 16-17 Mart 2012, Milli Kütüphane ,Ankara

6. 2. Aile Hekimliği Araştırma Günleri 13-15 Nisan 2012, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul
7. XVI Jornadas de Residentes de la semFYC (İspanya Aile Hekimliği Uzmanları Ulusal Kongresi), 11-12 mayıs 2012, Colegio de Medicos de Madrid, İspanya
8. WONCA Europe 2012 Conference, 4-7 temmuz 2012, Viyana, Avusturya
9. Vasco da Gama Movement pre-conference, 3-4 temmuz 2012, Viyana, Avusturya

SERTİFİKA-KATILIM BELGESİ

1. Uygulamalı Biyoistatistik Kursu 19/11/2011-15/01/2012, Ankara Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi
2. 5.Aile Hekimliği Güz Okulu 'Aile Hekimliği'nde Radyoloji Kursu' 2011, Antalya
3. 5. Aile Hekimliği Güz Okulu 'EKG Kursu' 2011, Antalya
4. Deney Hayvanları Uygulama Sertifikası, 2006, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
5. RIA ve kontrasepsiyon sertifikası, mart 2012, Ankara sağlık müdürlüğü
6. Niteliksel Araştırma Yöntemleri Kursu, 12-13 Nisan 2012, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul

ÜYESİ OLDUĞU KURULUŞLAR-DERNEKLER

- 1.TAHUD
- 2.TTB (Türk Tabipler Birliği)
- 3.ATO(Ankara Tabip Odası)

4.EQuiP TÜRKİYE

5.FAMİLYA

6.Vasco da Gama Movement

SÖZLÜ SUNUMLAR

1. "İdrar kaçırma bir hastalık mı?"

(2. Aile Hekimliği Araştırma Günleri 13-15 Nisan 2012, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul)

POSTER SUNUMLARI

1. THE EFFECT OF THE NEWBORN ON THE OLDER SIBLING

Dağcıoğlu F.*, Beyazova U.** , Erdem Z.* , Yurdakul E.* , Sönmez C.I.

(WONCA 2012 KONGRESİ VİYANA-AVUSTURYA)

2.EVALUATION OF THE PATIENTS WHO ADMITTED TO THE FAMILY MEDICINE OUTPATIENT CLINIC OF ANKARA ATATURK TRAINING AND RESEARCH HOSPITAL

Sonmez I. C.* , Erdem Z.* , Yurdakul E.* , Dagcıoğlu F.* , Artantas B. A.* , Ustu Y.* , Ugurlu M.*

(WONCA 2012 KONGRESİ VİYANA-AVUSTURYA)

YURT DIŞI DENEYİMLERİ

1. Mini hippocrates exchange program, 6-12 mayıs 2012, Madrid, İspanya